

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Anna Kucharska

Reprezentacja w spółkach kapitałowych

Warszawa 2004

Spis treści

I.	Zasady reprezentacji spółki kapitałowej	1
1.	Definicja	1
2.	Zarząd - charakterystyka ogólna	2
3.	Zasady reprezentacji	6
3.1.	Ogólnie	6
3.2.	Reprezentacja z udziałem pełnomocnika	7
3.3.	Skutki działania rzekomego zarządu spółki	9
3.4.	Umowy i spory pomiędzy spółką i członkiem zarządu	10
3.4.1.	Skutki naruszenia zasady reprezentacji przez radę nadzorczą lub pełnomocnika	12
3.5.	Konflikt interesów - art. 209 i art. 377 k.s.h.	14
3.6.	Art. 253 i 426 k.s.h.	16
3.7.	Reprezentacja spółki jako pracodawcy (wg kodeksu pracy)	16
3.7.1.	Umowy o pracę członków zarządu	18
4.	Reprezentacje szczególne	19
4.1.	Spółka kapitałowa w organizacji	19
4.2.	Spółka kapitałowa w likwidacji	22
4.3.	Spółka kapitałowa w upadłości oraz w toku postępowania naprawczego	24
4.4.	Kurator	26
4.5.	Oddział / przedstawicielstwo zagranicznej spółki kapitałowej	26
II.	Ograniczenia reprezentacji	28
1.	Zakaz ograniczeń prawa do reprezentacji wobec osób trzecich	28
2.	Zakres reprezentacji a sposób reprezentacji	28
2.1.	Skutki naruszenia sposobu reprezentacji	30
2.2.1.	Jednoczesność oświadczenia woli przy reprezentacji łącznej ..	31
3.	Ustawowe ograniczenia reprezentacji	32
3.1.	Skutki naruszenia ustawowych przepisów	34
4.	Umowne ograniczenia prawa reprezentacji	35
4.1.	Skutki naruszenia przepisów wewnętrznych spółki	36
III.	Prokura a reprezentacja	37
1.	Ogólnie - porównawczo z pełnomocnictwem	37
2.	Ustanowienie a udzielenie prokury	38
3.	Skutki powołania prokurenta bez zgody całego zarządu	39

4. Członek zarządu prokurentem	40
5. Rodzaje prokury	40
5.1. Reprezentacja mieszana	41
5.2. Prokura łączna niewłaściwa.....	42
5.3. Prokura łączna i powołanie jednego prokurenta	43
6. Odwołanie prokury	44
7. Skutki działania bez umocowania lub po jego wygaśnięciu	44
IV. Pełnomocnictwo	46
1. Ogólnie.....	46
2. Członek zarządu pełnomocnikiem	47
3. Skutki działania bez umocowania	50
V. Wpis do rejestru przedsiębiorców KRS (członków zarządu i prokury).....	52
1. Charakter wpisu	52
2. Reprezentacja spółki w okresie pomiędzy powołaniem nowego składu zarządu a wpisem do rejestru KRS tegoż zarządu	54
V. Podsumowanie.....	56

I. Zasady reprezentacji spółki kapitałowej

1. Definicja

Reprezentacja spółki kapitałowej wykonywana przez jej organ polega na występowaniu (przyjmowaniu i składaniu oświadczeń woli) odpowiednio umocowanych osób fizycznych działających jako organ wobec osób trzecich z bezpośrednim skutkiem dla spółki. Zgodnie z teorią organów, osoba prawna (też: spółka kapitałowa) działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie (art. 38 k.c.). Teoria organów jest przeciwstawiana teorii przedstawicielstwa realizowanej np. w spółkach osobowych¹. Wg teorii organów działania osób wchodzących w skład organu traktowane są jako działania samej spółki. Nie ma tutaj, tak jak przy teorii przedstawicielstwa, działania w cudzym imieniu. Potwierdził to Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 18.10.2002 r., V CKN 111/01, stwierdzając że osoba występująca w charakterze członka organu osoby prawnej (członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością) nie jest jej przedstawicielem i odwrotnie - osoba działająca jako przedstawiciel nie jest członkiem organu osoby prawnej uprawnionym do reprezentacji tejże osoby prawnej. Podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3.04.1998 r., III CKN 447/97: czynności prawne wieloosobowego zarządu zdziałane zgodnie z umową spółki odpowiadającą w tej kwestii art. 199 § 1 zd. 1 k.h., są czynnościami samej spółki, a nie czynnościami jej pełnomocnika.

Nie mniej w spółkach również wykorzystywana jest reprezentacja wykonywana przez przedstawiciela np. prokurenta czy pełnomocnika, o czym jeszcze będzie mowa niżej.

Reprezentacja spółek kapitałowych realizowana jest co do zasady przez jej organ zarządzający - zarząd. Wyjątkowo spółkę reprezentuje rada nadzorcza lub

¹ A. Kidyba, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 1999, str. 280.

pełnomocnik - art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h., a także art. 253 i art. 424 k.s.h. Niekiedy spółkę reprezentuje likwidator, syndyk lub inne osoby, o czym niżej.

Zgodnie z art. 201 § 1 k.s.h. i art. 368 § 1 k.s.h. reprezentację spółki przez zarząd jako występowanie wobec osób trzecich (stosunki zewnętrzne) odróżnić należy od prowadzenia spraw spółki tj. bieżącego zarządzania sprawami spółki (stosunki wewnętrzne). Są to dwie sfery aktywności zarządu². Przyjmuje się, że sfera stosunków zewnętrznych (reprezentacja) należy do zarządu, natomiast sfera stosunków wewnętrznych (prowadzenia spraw) należy do wszystkich organów spółki a w szczególności do zarządu. Co prawda ustawodawca nie sformułował wyraźnego domniemania kompetencji zarządu, w sytuacji niezastrzeżenia kompetencji dla innego organu spółki, jednak w praktyce takie domniemanie funkcjonuje i jest wyprowadzane z brzmienia art. 201 § 1 i art. 368 § 1 k.s.h., stanowiącym iż zarząd prowadzi sprawy spółki i ją reprezentuje³.

2. Zarząd - charakterystyka ogólna

Zarząd spółki kapitałowej może składać się z jednego albo większej liczby członków (art. 201 § 2 i art. 368 § 2 k.s.h.).

Do zarządu mogą zostać powołane osoby spośród wspólników / akcjonariuszy lub spoza ich grona (art. 201 § 3 i art. 638 § 3 k.s.h.).

Członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością są powoływani i odwoływani uchwałą zgromadzenia wspólników, chyba że w umowie / akcie założycielskim postanowiono inaczej (art. 201 § 4 k.s.h.). Członkowie spółki akcyjnej są powoływani i odwoływani przez radę nadzorczą, chyba że statut stanowi inaczej,

² Por. A. Szajkowski, A. Szumański w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Komentarz do kodeksu spółek handlowych*, Tom II, Warszawa 2003, str. 356.

³ Por. J.P. Naworski, *Skutki przekroczenia przez zarządy spółek kapitałowych ograniczeń do dokonywania czynności prawnych*, PPH 2001, nr 1, str. 41-42 oraz A. Szumański, *Czynności prawne spółki kapitałowej podjęte przez jej zarząd bez zgody rady nadzorczej lub zgromadzenia wspólników (walnego zgromadzenia)*, PPH 1997 r. nr 7, str. 2. Szerzej na ten temat w odniesieniu do spółki akcyjnej patrz: R.L. Kwaśnicki, J. Szwaja, *W sprawie wykładni nowego art. 375¹, a także art. 375, art. 207 oraz 219 § 2 k.s.h.*, PPH 2004 r. nr 8, str. 32.

przy czym odwołać lub zawiesić członka zarządu może też walne zgromadzenie (art. 368 § 4 k.s.h.).

Członkowie zarządu oraz sposób reprezentacji podlega ujawnieniu w rejestrze przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego.

Zgodnie z art. 18 k.s.h. członkiem zarządu może być wyłącznie osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Nie może nim być osoba skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwa określone w rozdziałach XXXIII-XXXVII k.k. oraz art. 585, 587, 590 i 591 k.s.h. przed upływem 5 lat od dnia uprawomocnienia się wyroku skazującego ani przed upływem 3 lat od dnia zakończenia okresu odbywania kary. Istnieje możliwość, aby skazany za popełnienie przestępstwa nieumyślnego, w ciągu 3 miesięcy od dnia uprawomocnienia się wyroku skazującego, wystąpił do sądu, który wydał wyrok, aby ten zwolnił go z zakazu pełnienia funkcji członka zarządu.

Również osoba, wobec której sąd upadłościowy orzekł zakaz pełnienia funkcji reprezentanta w spółce handlowej na podstawie art. 373 ustawy z dnia 28.02.2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), nie może zostać członkiem zarządu spółki kapitałowej. Wykaz osób, wobec których orzeczony został przedmiotowy zakaz znajduje się w KRS w rejestrze dłużników niewypłacalnych.

Ponadto, członek zarządu nie może być członkiem rady nadzorczej / komisji rewizyjnej tej samej spółki lub spółki / spółdzielni zależnej (art. 214 i art. 387 k.s.h.).

Przepisy szczególne mogą ustanawiać dalej idące wymagania dotyczące członków zarządu spółek kapitałowych. Do przepisów takich należą m.in. ustawa z dnia 29.08.1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.), ustawa z dnia 30.08.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.), ustawa z dnia 31.07.1997 r. o Polskiej Agencji Prasowej (Dz.U. Nr 107, poz. 687), ustawa z dnia 29.12.1992 o radiofonii i telewizji (tekst jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 101, poz. 1114 ze zm.), ustawa z dnia 28.08.1997 r. o organizowaniu i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz.U. Nr 139, poz. 934 ze zm.), ustawa z dnia 18.07.2001 r. - Prawo wodne (Dz.U. Nr 115, poz. 1229 ze zm.), ustawa z dnia 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. 1997 r. Nr 9, poz. 43 ze zm.).

Przepisy mogą też nakładać pewne ograniczenia w pełnieniu funkcji członka zarządu spółki kapitałowej. Wprowadza je np. ustawa z dnia 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. Nr 106, poz. 679 ze zm.). Ustawa ta ogranicza w art. 4 pkt 1 możliwość powołania na członka zarządu spółki kapitałowej niektórych osób pełniących funkcje publiczne wymienione w art. 1 i 2 ustawy. Zgodnie z art. 6 powołanej ustawy, osoby pełniące funkcje publiczne, o których mowa w art. 2 pkt 1, 2 i 6-10 ustawy, mogą być reprezentantami spółek kapitałowych z udziałem skarbu Państwa, o ile zostały do tego wyznaczone. Osoby te mogą być reprezentantami co najwyżej w dwóch spółkach. Powołanie do władz spółki z naruszeniem zakazu opisanego powyżej skutkuje nieważnością *ex lege* i nie podlega wpisaniu do rejestru Krajowego Rejestru Sądowego - art. 9 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne.

O ile umowa / akt założycielski / statut nie stanowi inaczej, mandat członka zarządu powołanego na jeden rok wygasa z dniem odbycia zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia zatwierdzającego sprawozdanie finansowe za pierwszy pełny rok obrotowy pełnienia funkcji. Jeśli członek zarządu został powołany na okres dłuższy niż rok, jego mandat wygasa z dniem odbycia zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia za ostatni pełny rok obrotowy pełnienia funkcji członka zarządu, chyba że umowa spółki / akt założycielski / statut stanowi inaczej. Jeśli umowa / akt założycielski / statut przewiduje, że członkowie zarządu powoływani są na okres wspólnej kadencji, mandat członka zarządu powołanego przed upływem danej kadencji wygasa równocześnie z wygaśnięciem mandatów pozostałych członków zarządu, chyba że umowa spółki / akt założycielski / statut przewiduje inaczej. Mandat wygasa też wskutek śmierci, rezygnacji i odwołania z zarządu (art. 202 i art. 369 k.s.h.). Przy czym w spółce akcyjnej kadencja czyli okres sprawowania funkcji przez członka zarządu nie może być dłuższa niż pięć lat (art. 369 § 1 k.s.h.).

Członek zarządu może być odwołany w każdym czasie uchwałą wspólników, co nie pozbawia go roszczeń ze stosunku pracy lub stosunku cywilnoprawnego dotyczącego pełnienia funkcji, o czym będzie mowa niżej. Przy czym kodeks stanowi w odniesieniu do spółki akcyjnej, że rada nadzorcza określa wynagrodzenie członków zarządu zatrudnionych na podstawie umowy o pracę lub innej umowy,

chyba że statut stanowi inaczej. Umowa / akt założycielski / statut może w inny sposób postanawiać co do możliwości odwołania członka zarządu (art. 203 i art. 370 k.s.h.).

W umowach i sporach pomiędzy spółką i członkiem zarządu, spółkę reprezentuje rada nadzorcza lub pełnomocnik powołany uchwałą zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia (art. 201 i art. 379 k.s.h.), o czym szerzej będzie mowa niżej.

Członków zarządu obowiązuje zakaz prowadzenia działalności konkurencyjnej bez zgody spółki (art. 211 i art. 380 k.s.h.).

W przypadku sprzeczności interesów spółki i członka zarządu, ten ostatni obowiązany jest wstrzymać się od rozstrzygnięcia w sprawie (art. 209 i art. 377 k.s.h.).

W spółce z ograniczoną odpowiedzialnością prowadzenie spraw spółki obejmuje wszystkie czynności sądowe i pozasądowe. Jeśli zarząd jest wieloosobowy sposób prowadzenia spraw spółki reguluje umowa / akt założycielski. Jeśli umowa nie reguluje wskazanej materii wówczas, każdy członek zarządu ma prawo i obowiązek prowadzenia spraw spółki i bez uprzedniej uchwały wspólników może podejmować czynności zwykłego zarządu. Jeśli przed podjęciem czynności którykolwiek z członków zarządu sprzeciwi się dokonaniu czynności albo czynność przekracza zwykły zarząd wymagana jest uchwała zarządu podjęta bezwzględną większością głosów, o ile wszyscy członkowie zarządu zostali prawidłowo zawiadomieni o posiedzeniu zarządu (art. 204 i 208 k.s.h.). Z uwagi na brak ustawowej definicji czynności zwykłego zarządu / przekraczające zwykły zarząd wskazane jest regulowanie zasad prowadzenia spraw spółki w umowie / akcie założycielskim spółki, względnie regulaminie pracy zarządu.

W spółce akcyjnej ustawodawca zrezygnował z zapisu, iż prowadzenie spraw spółki dotyczy wszystkich czynności sądowych i pozasądowych spółki. Zasady prowadzenia spraw spółki reguluje statut względnie regulamin zarządu. Kodeks formułuje jedynie ogólną zasadę w odniesieniu do spółek, w których zarząd jest wieloosobowy, iż do prowadzenia spraw uprawnieni i obowiązani są członkowie zarządu wspólnie (art. 371 k.s.h.).

Członkowie zarządu ponoszą za swoje działania odpowiedzialność cywilną wobec spółki oraz wobec osób trzecich (art. 291-300 oraz art. 479-490 k.s.h.) i odpowiedzialność karną (art. 585-595 k.s.h.).

3. Zasady reprezentacji

3.1. Ogólnie

Prawo do reprezentowania spółki przysługuje zarządowi, zgodnie ze sposobem reprezentacji ustalonym umową / statutem spółki i zgłoszonym do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. Odróżnić bowiem należy **zakres** reprezentacji od **sposobu** reprezentacji.

Bierne prawo reprezentacji (przyjmowanie oświadczeń woli i pism) przysługuje, wg zapisów art. 205 § 2 i art. 373 § 2 k.s.h., każdemu z członków zarządu samodzielnie i każdemu prokurentowi i nie podlega umownej modyfikacji⁴.

Jeśli umowa / statut nie reguluje sposobu reprezentacji, w przypadku zarządu wieloosobowego, do składania oświadczeń woli w imieniu spółki wymagane jest współdziałanie dwóch członków zarządu lub członka zarządu łącznie z prokurentem (tzw. reprezentacja łączna mieszana). W praktyce ukształtowały się rozmaite sposoby reprezentacji czynnej, np.:

- łączna reprezentacja dwóch członków zarządu albo członka zarządu z prokurentem⁵,
- jednoosobowa reprezentacja każdego z członków zarządu,
- jednoosobowa reprezentacja prezesa zarządu (wiceprezesa zarządu) i łączna reprezentacja dwóch pozostałych członków zarządu.

⁴ Tak: Z. Kuniewicz, *Działanie zarządu in corpore w spółce kapitałowej*, Przegląd Sądowy 1999 nr 10, str. 79. Odmienne: M. Prutis, *Mieszana reprezentacja łączna w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, PPH 2003, nr 7, str. 32.

⁵ Szerzej na ten temat niżej.

Kodeks spółek handlowych nie zawiera postanowień stanowiących o sposobie reprezentacji w spółce, w której zarząd jest jednoosobowy. Jest oczywistym, że prawo reprezentowania spółki przysługuje wówczas każdemu członkowi zarządu jednoosobowo zgodnie z art. 204 § 1 k.s.h. stanowiącemu o prawie członka zarządu do reprezentowania spółki. Możliwe jest jednak wprowadzenie łącznej reprezentacji mieszanej członka zarządu z prokurentem. Aczkolwiek jest to rozwiązanie pozbawione praktycznego uzasadnienia z tego punktu widzenia, że o osobie prokurenta będzie decydował tenże jednoosobowy zarząd⁶.

Wyjątkowo ustawodawca wymaga, aby spółkę reprezentowali wszyscy członkowie zarządu. Zgodnie z art. 19 k.s.h. złożenie podpisów przez wszystkich członków zarządu pod dokumentem wystawionym przez spółkę jest wymagane tylko w przypadku, gdy ustawa tak stanowi. I tak np. zgłoszenie spółki do KRS wymaga podpisania wniosku przez cały skład zarządu (art. 164 § 1 zd. 2 k.s.h.), wszyscy członkowie zarządu podpisują się pod oświadczeniem, że wkłady na pokrycie kapitału zakładowego / podwyższonego kapitału zakładowego zostały w całości wniesione (art. 167 § 1 pkt 2 i art. 262 § 2 pkt 3 k.s.h.), każdy wspólnik obowiązany jest podpisać listę wspólników składaną do sądu rejestrowego (art. 167 § 2 k.s.h.) itp.

3.2. Reprezentacja z udziałem pełnomocnika

Powstaje pytanie o możliwość ukształtowania łącznego sposobu reprezentacji czynnej w ten sposób, że z członkiem zarządu będzie działał pełnomocnik. Za dopuszczalnością takiego rozwiązania opowiedział się A. Kidyba⁷ i R. Pabis⁸. W moim przekonaniu takie ukształtowanie sposobu reprezentacji umową / statutem spółki i wpisanie go w takim kształcie do rejestru jest pozbawione podstaw prawnych. Wpisanie w rejestrze sposobu reprezentacji przez członka zarządu z pełnomocnikiem, zawsze nasunie pytanie o możliwy zakres reprezentacji takich

⁶ Por. R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 259 i 260.

⁷ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2004, str. 361 i 362.

⁸ R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 259.

reprezentantów. Nie ulega wątpliwości, iż zakres ten zdeterminowany będzie zakresem określonym w treści udzielonego pełnomocnictwa. Osoby pełnomocników nie są przecież wpisywane imiennie do rejestru, dlatego też przy dokonywaniu czynności prawnej pełnomocnik musi legitymować się pełnomocnictwem. Jednocześnie takie oświadczenie woli członka zarządu i pełnomocnika złożone w ramach reprezentacji łącznej należałoby uznawać za działanie samej spółki; członek zarządu działając z pełnomocnikiem w ramach reprezentacji łącznej wynikającej z umowy, statutu spółki i wpisanej do rejestru, nie działa jako pełnomocnik, ale jako organ spółki uprawniony do reprezentacji⁹. Tymczasem z przepisów kodeksu spółek handlowych wynika, że uprawnionym do reprezentacji jest jego organ zarządzający - zarząd. Kodeks wyraźnie dopuszcza jedynie reprezentację mieszaną z udziałem prokurenta. (Osoba prokurenta podlega wpisowi do rejestru Krajowego Rejestru Sądowego.) Natomiast żaden przepis Kodeksu nie przewiduje reprezentacji mieszanej z udziałem „zwykłego” pełnomocnika. Wobec powyższego, jestem zdania, że nieuzasadnione jest kształtowanie sposobu reprezentacji z udziałem pełnomocnika, natomiast zarząd, zgodnie z reprezentacją może powołać pełnomocnika do dokonania czynności prawnej. Wynika to z ogólnych przepisów kodeksu cywilnego, którego normy stosuje się do spółek handlowych w sprawach nieuregulowanych w kodeksie spółek handlowych (art. 2 k.s.h.). Pełnomocnik działa zgodnie ze sposobem i zakresem wynikającym z treści udzielonego mu pełnomocnictwa. Z uwagi na dobro spółki i bezpieczeństwo obrotu powinno to być pełnomocnictwo rodzajowe lub szczególne. Pełnomocnictwo ogólne uprawnia bowiem do dokonywania czynności zwykłego zarządu, a brak jest ustawowej definicji czynności zwykłego zarządu. Istotą spółki jest reprezentowanie jej przez uprawniony do tego organ. Na tym tle instytucja pełnomocnictwa, jakkolwiek znajdująca szerokie zastosowanie w praktyce obrotu gospodarczego, ma charakter pomocniczy stosowany *ad hoc*. O instytucji pełnomocnika będzie jeszcze mowa w dalszej części opracowania.

⁹ Por. uchwała SN z dnia 3.10.2003 r., III CZP 63/03, OSNC 2004, nr 12, poz. 188.

3.3. Skutki działania rzekomego zarządu spółki

W przypadku gdy osoby podające się za członków zarządu spółki kapitałowej dokonają czynności prawnej nie będąc faktycznie powołanymi do pełnienia tej funkcji w danej spółce, wówczas czynność taka nie dochodzi w ogóle do skutku. W judykaturze stanowisko podobne zaprezentował Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12.12.1996 r., I CKN 22/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 75, na tle stanu faktycznego dotyczącego możliwości stosowania art. 103 k.c. *per analogiam* w razie działania „falszywego organu” - art. 39 k.c. Sąd wykluczył stosowanie analogii w tym wypadku i stwierdził, że analogię wyłącza względ na różnice, jakie występują między działaniem przez pełnomocnika i działaniem przez organ (...). Jeżeli zatem za tę osobę (prawną) działał ktoś, kto nie był jej organem, z punktu widzenia prawa do żadnego działania osoby prawnej w ogóle nie doszło (...).

Zgodnie z art. 39 k.c. kto jako organ osoby prawnej zawarł umowę w jej imieniu nie będąc organem albo zawarł umowę w imieniu fikcyjnej osoby prawnej obowiązany jest do zwrotu tego, co otrzymał od drugiej strony w wykonaniu umowy oraz do naprawienia szkody, którą druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o braku umocowania. Odszkodowanie przewidziane w cyt. przepisie ograniczone jest do tzw. ujemnego interesu umowy tj. szkody, którą druga strona poniosła przez zawarcie nieważnej umowy. Natomiast do obowiązku zwrotu otrzymanego świadczenia nie mają zastosowania przepisy o świadczeniu nienależnym (art. 410 § 2 k.c.), a w konsekwencji nie mają zastosowania przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 i nast. k.c.). Przepis art. 39 k.c. stanowi samodzielną podstawę odpowiedzialności rzekomego organu¹⁰.

Z uwagi na obowiązek wpisu spółki i jej reprezentantów do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego i wynikające z tegoż wpisu skutki prawne, ryzyko spełnienia się przesłanek hipotezy normy art. 39 k.c. ograniczone jest do przypadku nieskorzystania przez drugą stronę umowy z możliwości „sprawdzenia” spółki w Krajowym Rejestrze Sądowym.

¹⁰ Inaczej: S. Dmowski w: S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2001, str. 119.

3.4. Umowy i spory pomiędzy spółką i członkiem zarządu

Prawo reprezentowania spółki przez członków zarządu, ustawowo zostaje **wyłączone** w przypadku rozstrzygnięcia sporu bądź zawierania umowy pomiędzy członkiem zarządu a spółką. Wówczas spółkę reprezentuje rada nadzorcza albo pełnomocnik powołany uchwałą wspólników (art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h.). W przeciwieństwie do przesłanek zastosowania art. 209 i 277 k.s.h. nie jest istotne w odniesieniu do przedmiotowych umów, czy istnieje konflikt interesów pomiędzy spółką a członkiem jej zarządu¹¹. Przepis art. 210 i 379 k.s.h. stanowi odpowiednik art. 108 k.c. dotyczącego czynności prawnych pełnomocnika / przedstawiciela ustawowego z „samym sobą”, tyle że te pierwsze dotyczą wyłącznie umów i sporów członka zarządu osoby prawnej - spółki kapitałowej z „samym sobą” jako reprezentantem spółki. Norma art. 108 k.c. obejmuje hipotezę przedstawicieli (działających w imieniu mocodawcy) zaś norma art. 210 i 279 k.s.h. - członków organu zarządzającego osoby prawnej będącej spółką kapitałową (działających za spółkę). Wskazane przepisy mają więc odmiennych adresatów i nieco odmienne zakresy zastosowania.

Wydaje się, że członek zarządu będący jednocześnie wspólnikiem, nie zostaje wyłączony od prawa głosowania przy podejmowaniu uchwały przez wspólników o powołaniu pełnomocnika - a *contrario* art. 244 i art. 413 k.s.h., stanowiący, że wspólnik / akcjonariusz nie może ani osobiście ani przez pełnomocnika ani jako pełnomocnik innej osoby głosować przy powzięciu uchwał dotyczących jego odpowiedzialności wobec spółki z jakiegokolwiek tytułu, w tym udzielenia absolutorium, zwolnienia z zobowiązania wobec spółki oraz sporu między nim a spółką. Por. też wyrok SN z dnia 13.07.2000 r., II UKN 636/99, OSNP 2002, nr 2, poz. 53 wydany na gruncie kodeksu handlowego.

Zgodnie z art. 15 k.s.h. zawarcie przez spółkę kapitałową umowy kredytu, pożyczki, poręczenia lub podobnej umowy z członkiem zarządu albo na jego rzecz wymaga zgody zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia, chyba że ustawa stanowi

¹¹ Tak też: T. Gregorczyk, T. Mróz, *Glosa do wyroku SN z dnia 23.03.1999 r., II CKN 24/98*, opubl. Monitor Prawniczy 2000, nr 4, str. 231.

inaczej. Zgody rady nadzorczej spółki zależnej wymaga zawarcie jednej z ww. umów z członkiem zarządu spółki dominującej przez spółkę zależną. Również w tym wypadku, członek zarządu będący współnikiem nie jest wyłączony od prawa głosowania przy podejmowaniu uchwały o wyrażeniu zgody na zawarcie ww. umowy - *a contrario* art. 244 i art. 413 k.s.h.

Powstaje pytanie, czy członek zarządu może być pełnomocnikiem powołanym uchwałą wspólników do zawarcia umowy ze sobą, innymi słowy czy może mieć tutaj odpowiednie zastosowanie art. 108 k.c., stanowiący, że pełnomocnik może być drugą stroną czynności prawnej, której dokonywa w imieniu mocodawcy, jeśli to wynika z treści pełnomocnictwa. Wydaje się, że jest to formalnie możliwe, aczkolwiek z uwagi na brzmienie art. 209 k.s.h., członek zarządu powinien się wyłączyć od rozstrzygania w sprawach, w których istnieje sprzeczność jego interesów z interesami spółki. Z pewnością takim pełnomocnikiem powołanym uchwałą wspólników może być inny członek zarządu. Podobnie rzecz dotyczy spółki akcyjnej, z tym zastrzeżeniem że zgodnie z art. 378 k.s.h. o wynagrodzeniu członków zarządu w odniesieniu do umów o pracę i innych umów, na podstawie których członkowie zarządu zostali zatrudnieni decyduje rada nadzorcza, chyba że statut stanowi inaczej.

Jedynie w przypadku, gdy wspólnik jednoosobowej spółki kapitałowej jest zarazem jedynym członkiem zarządu tej spółki, wówczas nie stosuje się art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h., jednakże czynność prawna wymaga zachowania formy aktu notarialnego, a o każdorazowym dokonaniu takiej czynności prawnej notariusz zawiadamia sąd rejestrowy, przesyłając wypis aktu notarialnego. W związku z powyższą regulacją, straciło na aktualności bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego traktujące o nieważności umów o pracę członków zarządu, którzy jako jedyni współnicy udzielali pełnomocnictwa innej osobie do zawarcia z nimi umowy o pracę. Warto jedynie zasygnalizować, gdyż pozostaje to poza tematem niniejszego opracowania, iż aktualne pozostają rozważania Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego w części dotyczącej możliwości istnienia stosunku pracy pomiędzy spółką kapitałową a jej członkiem jednoosobowego zarządu będącym jednocześnie jedynym współnikiem spółki. Istotny jest to zwłaszcza problem wykazania charakterystycznej dla stosunku pracy cechy podporządkowania

pracowniczego. Por. na ten temat: wyrok NSA z dnia 27.10.2000 r., SA/Bk 5/99 oraz wyrok SN z dnia 23.09.1997 r., I PKN 276/97, OSNP 1998, nr 13, poz. 397; wyrok SN z dnia 17.12.1996 r., II UKN 37/96, OSNAP 1997, nr 17, poz. 320.

3.4.1. Skutki naruszenia zasady reprezentacji przez radę nadzorczą lub pełnomocnika

Przepisy art. 210 i 379 k.s.h. mają charakter *iuris cogentis* i ich postanowienia nie mogą zostać umownie wyłączone lub modyfikowane. Dlatego też skutkiem niezachowania odpowiedniej reprezentacji w wyżej określonych sytuacjach jest nieważność czynności prawnej - art. 58 § 1 k.c. Potwierdził powyższe Sąd Najwyższy na gruncie kodeksu handlowego w odniesieniu do umowy o pracę członka zarządu w wyroku z dnia 11.01.2002 r., III RN 169/00, a także w wyroku z dnia 23.01.1998 r., I PKN 489/97.

Sąd Najwyższy rygorystycznie podchodzi do wymogu określonego w art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h. W wyroku z dnia 2.02.2000 r., II UKN 360/99 Sąd Najwyższy wypowiedział się, że rozszerzenie uprawnień komisji rewizyjnej nie może dotyczyć uprawnienia do reprezentacji spółki przy zawieraniu umów o pracę z członkami zarządu. Z kolei w wyroku z dnia 8.05.2003 r. III RN 66/03 orzekł, że umowa o pracę członka zarządu spółki zawarta z naruszeniem art. 203 k.h. przez innego członka zarządu, nie może zostać następnie potwierdzona w trybie art. 103 k.c. poprzez ustanowienie członka zarządu pełnomocnikiem przez zgromadzenie wspólników w pewien czas po zawarciu nieważnej umowy. Przepis ten, zdaniem Sądu Najwyższego, nie ma bowiem zastosowania w przypadku, o którym mowa w art. 39 k.c. Jestem zdania, iż co do zasady członkowie zarządu mogą występować jako pełnomocnicy spółki, o ile z okoliczności dokonywania czynności prawnej, a w szczególności z treści zawartej umowy, wyraźnie wynika że imiennie wskazana osoba działa jako pełnomocnik spółki, a nie jako członek jej zarządu. W sytuacji działania osoby jako pełnomocnika, a nie jako członka zarządu, powinny do niego mieć zastosowanie wszystkie przepisy dotyczące pełnomocników, również przepis art. 103 k.c. Jeśli natomiast umowę podpisuje osoba posługując się np. pieczętką członka zarządu, to trudno byłoby dowieść, że działała ona jako pełnomocnik spółki a

nie jej członek zarządu i że umowa jest ważna, a jedynie bezskuteczna do czasu potwierdzenia jej przez np. zgromadzenie wspólników. Porównaj: wyrok NSA z dnia 8.04.1999 r., SA/Bk 94/98.

Warto też dodać, iż zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, z chwilą odwołania członka zarządu z funkcji, pomimo że pozostaje on w stosunku zatrudnienia, nie stosuje się przepisu art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h. Tak na gruncie kodeksu handlowego: wyrok SN z dnia 21.03.2001 r., I PKN 322/00 oraz wyrok SN z dnia 24.01.2002 r., I PKN 838/00. Podobnie: wyrok SN z dnia 18.12.2002 r., I PK 296/02, w którym Sąd Najwyższy stwierdził, iż rada nadzorcza uprawniona jest do rozwiązania umowy o pracę tylko w razie jednoczesnego odwołania z funkcji członka zarządu i rozwiązania umowy o pracę.

Wymóg z art. 210 § 1 i art. 379 § 1 k.s.h. odnosi się do wszystkich umów zawieranych przez członka zarządu ze spółką, a nie tylko umów związanych z wykonywaną funkcją. Za takim stanowiskiem opowiedział się NSA w wyroku z dnia 13.03.2001 r., III SA 68/00. Przeciwnie, nietrafne jak się wydaje stanowisko, zaprezentował Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28.02.2001 r., II UKN 244/00 oraz w wyroku z dnia 23.03.1999 r., II CKN 24/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 187. Zresztą to ostatnie spotkało się z kilkoma krytycznymi głosami m.in. M. Litwińskiej¹², J.P. Naworskiego¹³ i Z. Kuniewicza¹⁴.

Natomiast brak zgody zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia w przypadku umów, o których mowa w art. 15 k.s.h. skutkuje, zgodnie z art. 17 § 1 i 2 k.s.h., nieważnością *ex tunc* umowy, o ile zgoda taka nie zostanie wyrażona w ciągu najpóźniej dwóch miesięcy od dnia dokonania czynności prawnej przez spółkę.

¹² M. Litwińska, *Glosa do wyroku SN z dnia 23.03.1999 r., II CKN 24/98*, opubl. PPH 2000, nr 6, str. 40.

¹³ J.P. Naworski, *Glosa do wyroku SN z dnia 23.03.1999 r., II CKN 24/98*, opubl. Przegląd Sądowy 2000, nr 7-8, str. 150.

¹⁴ Z. Kuniewicz, *Glosa do wyroku SN z dnia 23.03.1999 r., II CKN 24/98*, opubl. Przegląd Sądowy 2000, nr 9, str. 128.

3.5. **Konflikt interesów - art. 209 i art. 377 k.s.h.**

Zgodnie z art. 209 k.s.h. w przypadku sprzeczności interesów spółki z interesami członka zarządu, jego współmałżonka, krewnych i powinowatych do drugiego stopnia oraz osób, z którymi jest powiązany osobiście, członek zarządu powinien wstrzymać się od udziału w rozstrzygnięciu takich spraw i może żądać zaznaczenia tego w protokole. Identyczną normę zawiera art. 377 k.s.h. dotyczącym spółki akcyjnej. Podobnie zredagowane przepisy znajdowały się w kodeksie handlowym, choć w kodeksie spółek handlowych krąg osób w przepisie wymienionych został rozszerzony i dodano prawo członka zarządu do żądania zaprotokołowania czynności wyłączenia się od rozstrzygnięcia w sprawie z powodu konfliktu interesów.

Przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący i nie można umownie wyłączyć jego stosowania ani zwolnić członka zarządu z obowiązku jego stosowania¹⁵.

W literaturze zdania są podzielone co do kwestii, czy obowiązek wyłączenia się, o którym nowa w cyt. artykułach dotyczy tylko prowadzenia spraw czy również reprezentacji. Pierwsze stanowisko prezentuje m.in. A. Opalski twierdząc, że pojęcie „rozstrzygnięcia w sprawach” bliższe jest bowiem prowadzeniu spraw spółki, aniżeli jej reprezentacji¹⁶ oraz A. Kidyba wskazując, że literalnie przepis dotyczy prowadzenia spraw, choć praktycznie problem ma znaczenie również na płaszczyźnie reprezentacji. Powinność wyłączenia się członka zarządu przy reprezentowaniu spółki w przypadku konfliktu interesów spółki z interesami jego lub jego bliskich może wynikać jedynie z umowy spółki¹⁷. Odmienny pogląd przedstawia M. Allerhand, który twierdzi, że w przypadku sprzeczności interesów członek zarządu nie powinien rozstrzygać sprawy ani nie powinien spółki reprezentować¹⁸. Z kolei S. Stanisławska-Kloc i J. Szwaja piszą, iż ustawodawca celowo użył określenia „powstrzymać od

¹⁵ Tak: A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2004 r., str. 368; S. Stanisławska-Kloc, J. Szwaja, *Obowiązek wstrzymania się członka zarządu od rozstrzygnięcia spraw (art. 202 i 373 kodeksu handlowego)*, Prawo Spółek 2000, nr 3, str. 4.

¹⁶ A. Opalski, *Ważność umowy zawartej przez członka zarządu spółki z o.o.*, PPH 2003, nr 6, str. 36.

¹⁷ A. Kidyba, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Komentarz*, Warszawa 1999, str. 334.

¹⁸ M. Allerhand, *Kodeks handlowy z komentarzem*, Warszawa 1996, str. 184.

rozstrzygania” (a nie prowadzenia spraw czy reprezentacji), aby nie przesądzać jednoznacznie, iż chodzi wyłącznie o czynności konkretnego rodzaju¹⁹.

W moim przekonaniu przepis art. 209 (377) k.s.h. nakłada na adresatów obowiązek powstrzymania się od udziału w prowadzeniu spraw jak i reprezentacji, o ile zachodzi konflikt interesów. Jednakże sankcje za naruszenie tego przepisu mają wyłącznie charakter wewnętrzny. Niezastosowanie się do postanowień przepisu art. 209 i 377 k.s.h. może prowadzić więc do odpowiedzialności odszkodowawczej członka zarządu wobec spółki na podstawie art. 293 albo art. 483 k.s.h. Może też skutkować konsekwencjami dyscyplinarnymi tj. odwołaniem z funkcji²⁰. Natomiast dokonane czynności prawne pozostają w mocy wobec osób trzecich. Powyższe potwierdził SN w wyroku z dnia 11.01.2002 r., IV CKN 1903/00, OSNC 2002, nr 11, poz. 137 stwierdzając, że umowa zawarta przez członka zarządu z naruszeniem nakazu określonego w art. 202 k.h. nie jest nieważna²¹. „Mieszany” charakter omawianych przepisów uzasadnia ich usytuowanie pomiędzy przepisami dotyczącymi sfery stosunków wewnętrznych a przepisami ze sfery stosunków zewnętrznych (wykładnia systemowa). Również niecharakterystyczne sformułowanie „powstrzymania się od rozstrzygania w sprawach” może przemawiać za niejednolitym charakterem normy mającym z jednej strony odniesienie zarówno do stosunków wewnętrznych jak i zewnętrznych, jeśli chodzi o hipotezę i dyspozycję normy, a z drugiej strony - sankcje występują wyłącznie w sferze wewnętrznej spółki.

¹⁹ S. Stanisławska-Kloc, J. Szwaja, *Obowiązek wstrzymania się członka zarządu od rozstrzygania spraw (art. 202 i 373 kodeksu handlowego)*, Prawo Spółek 2000, nr 3, str. 4.

²⁰ Porównaj: K. Kruczałak w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz* pod red. K. Kruczałaka, Warszawa 2001, str. 37; J. Frąckowiak w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz* pod red. K. Kruczałaka, Warszawa 2001, str. 614; M. Allerhand, *Kodeks handlowy z komentarzem*, Warszawa 1996, str. 184; A. Kidyba, *Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 1999, str. 334.

²¹ Tak również: S. Stanisławska-Kloc, J. Szwaja, *Obowiązek wstrzymania się członka zarządu od rozstrzygania spraw (art. 202 i 373 kodeksu handlowego)*, Prawo Spółek 2000, nr 3, str. 4; przeciwne stanowisko prezentuje: S. Sołtysiński w głosie do wyroku SN z dnia 11.01.2002 r., IV CKN 1903/00, opubl. PPH 2002, nr 10, str. 53.

3.6. Art. 253 i 426 k.s.h.

W sprawach sądowych wytoczonych o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia spółkę kapitałową reprezentuje zarząd tylko wówczas, gdy wspólnicy nie powołali w tym celu pełnomocnika. W wymienionych powyżej sprawach sądowych przepisy art. 253 i art. 426 k.s.h. przewidują więc co do zasady wyłączenie reprezentacji zarządu. Jest to jednak wyłączenie fakultatywne zależne od woli wspólników.

3.7. Reprezentacja spółki jako pracodawcy (wg kodeksu pracy)

Zasadniczo reprezentacja w sprawach z zakresu prawa pracy np. przy podpisywaniu umów o pracę, wypowiedaniu umów o pracę i innych, powinna być zgodna z reprezentacją spółki wynikającą z zapisów umowy / statutu spółki i wpisu do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. Potwierdza to art. 3¹ k.p. który jednakże przewiduje, że za pracodawcę będącego jednostką organizacyjną czynności w sprawach z zakresu prawa pracy dokonuje osoba lub organ zarządzający tą jednostką albo inna wyznaczona do tego osoba. Przepis ten nie określa jednak, w jakiej formie powinno nastąpić „wyznaczenie”. Oznacza to, że w sprawach z zakresu prawa pracy spółkę kapitałową może reprezentować zarząd lub wyznaczona do tego osoba np. jeden członek zarządu zajmujący stanowisko dyrektora ds. personalnych, ds. kadr itp., co może wynikać np. z regulaminu zarządu albo regulaminu organizacyjnego spółki względnie regulaminu pracy. Może też sprawami z zakresu prawa pracy zajmować się inna osoba spoza zarządu, jednakże powinna posiadać do tego odpowiednie „upoważnienie” zarządu, które nie musi mieć charakteru pełnomocnictwa. Por. wyrok SN z dnia 20.05.1998 r., I PKN 131/98, OSNP 1999, nr 12, poz. 385, wyrok SN z dnia 10.09.1998 r., I PKN 286/98, OSNP 1999, nr 18, poz. 585, postanowienie SN z dnia 12.10.2000 r., I PKN 536/00, OSNP 2002, nr 10, poz. 241. W literaturze wypowiedziany został pogląd, iż z uwagi na fakt, iż działanie osoby wyznaczonej na podstawie art. 3¹ k.p. stanowi postać pełnomocnictwa ogólnego w rozumieniu art. 98 k.c. powinno być ono - zgodnie z

dyspozycją art. 99 § 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. - pod rygorem nieważności udzielone na piśmie²². W mojej opinii, uprawnienie do działania osoby wyznaczonej do dokonywania czynności z zakresu prawa pracy, oparte jest bardziej na pełnomocnictwie rodzajowym aniżeli ogólnym, dotyczy bowiem wybranego rodzaju spraw z zakresu zarządzania, tzw. zarządzania zasobami ludzkimi, jeśli w ogóle może być tu mowa o konieczności udzielenia pełnomocnictwa. Przepis art. 3¹ k.p. bowiem w sposób bardzo ogólny stanowi o „wyznaczeniu” osoby nadając owemu „wyznaczeniu” charakter niesformalizowany. Dlatego prezentuję pogląd, iż „wyznaczenie” w rozumieniu art. 3¹ k.p. nie jest jednoznaczne z obowiązkiem udzielenia pełnomocnictwa w rozumieniu art. 96 *in fine* k.c., choć dla pewności obrotu i w celach dowodowych pożądanym byłoby zachowanie formy pisemnej.

Również w sporach sądowych spółkę kapitałową reprezentuje w sprawach z zakresu prawa pracy osoba uprawniona zgodnie z art. 3¹ k.p. Potwierdził powyższe Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 14.05.2001 r., I PZ 9/01, OSNCP 2003, nr 7, poz. 180, stwierdzając, że krąg osób uprawnionych do udzielania pełnomocnictwa procesowego w sprawach z zakresu prawa pracy wyznaczony jest przez art. 3¹ k.p., a nie przez art. 38 k.c.

W postępowaniu upadłościowym syndyk jest uprawniony do dokonywania czynności w sprawach pracowniczych, mimo działania organów upadłego pracodawcy - wyrok SN z dnia 18.06.2002 r., I PKN 171/01, OSNP 2004, nr 7, poz. 121. Przeciwnie stanowisko zajął J. Jamiołkowski, stwierdzając, że syndykowi masy upadłości nie można przypisać przymiotu pracodawcy w zakresie stosunków prawa pracy kreowanych na podstawie majątku upadłego przedsiębiorcy. Syndyk jest bowiem jedynie osobą zarządzającą masą upadłości w celu zrealizowania funkcji związanych z postępowaniem upadłościowym i nie jest następcą prawnym upadłego. Upadły przedsiębiorca zatrudniający pracowników i mający do chwili upadłości status pracodawcy, nadal nim pozostaje po ogłoszeniu upadłości, pomimo utraty możliwości zarządzania swoim majątkiem²³. Jednakże należy zauważyć, iż w przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, pozbawiony zarządu

²² A. Jasińska, *Odpowiedzi na pytania dotyczące niektórych zmian kodeksu pracy*, Służba Pracownicza 1997, nr 3, str. 7.

²³ J. Jamiołkowski, *Status publicznoprawny syndyka masy upadłości*, PPE 2003, nr 2-3, str. 5.

upadły nie może dokonywać wypłat wynagrodzenia za pracę i innych świadczeń pracowniczych. Gdy tymczasem, zadania wyznaczone prawem upadłościowym syndykowi polegają w głównej mierze na doprowadzeniu do likwidacji majątku upadłego i równomiernym zaspokojeniu jego wierzycieli. Wobec powyższego, z istoty rzeczy niezbędne jest podejmowanie przez syndyka pewnych czynności z zakresu prawa pracy i w takim zakresie będzie on uprawniony do dokonywania czynności z zakresu stosunków pracowniczych, np. dokonywania wypłat świadczeń pracowniczych, rozwiązywania stosunków pracy. W pewnym zakresie podobne uprawnienia posiada zarządca masy upadłości w przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, np. będzie on uprawniony do dokonywania wypłat wynagrodzeń pracowniczych. Pomimo bowiem braku wyraźnych przepisów syndyk / zarządca są uprawnieni do reprezentowania upadłego jako pracodawcy w stosunkach pracowniczych, co wynika z faktu, iż zarządzają masą upadłości, w skład której wchodzi prawnie cały majątek upadłego, z pominięciem tylko niektórych jego składników na podstawie szczególnych przepisów prawa upadłościowego i naprawczego np. art. 63-67. Przy czym należy mieć na uwadze szczególne przepisy prawa upadłościowego i naprawczego, np. art. 64, stanowiący, iż mienie przeznaczone na pomoc dla pracowników upadłego i ich rodzin stanowiące zgromadzone na odrębnym rachunku bankowym środki pieniężne zakładowego funduszu świadczeń socjalnych i inne, które oznacza sędzia komisarz, nie wchodzi w skład masy upadłości i zarządza nimi - co do zasady - upadły. Kolejny przepis to art. 177 Prawa upadłościowego i naprawczego, stanowiący, iż syndyk niezwłocznie wykonuje obowiązki przewidziane przepisami o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy, przy czym środki przekazane z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych nie wchodzi do masy upadłości. Dalej, zgodnie z art. 179 Prawa upadłościowego i naprawczego, syndyk może, w zasadzie za zezwoleniem sędziego komisarza, zatrudniać inne osoby, jeśli jest to niezbędne dla zabezpieczenia i likwidacji majątku upadłego.

3.7.1. Umowy o pracę członków zarządu

Jeśli natomiast chodzi o umowy o pracę zawarte pomiędzy spółką a członkami zarządu, to zgodnie z art. 210 i art. 379 k.s.h., spółkę reprezentuje wówczas rada

nadzorcza albo pełnomocnik powołany uchwałą wspólników. Umowa podpisana przez inną osobę jest nieważna. Potwierdził powyższe Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23.01.1998 r., I PKN 489/97, OSNP 1999, nr 1, poz. 8, a także w nowszym wyroku z dnia 11.01.2002 r., III RN 169/00, OSNP-wkł. 2002, nr 5, poz. 2. Zgodnie z wyrokiem SN z dnia 23.01.1998 r., I PKN 498/97, OSNAP 1999, nr 1, poz. 13, uprawnienie rady nadzorczej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością do zawarcia umowy o pracę z członkiem zarządu nie jest uzależnione od uprzedniej uchwały wspólników. Natomiast w spółce akcyjnej, na podstawie art. 378 k.s.h. rada nadzorcza ustala wynagrodzenie członków zarządu zatrudnionych na podstawie umowy o pracę lub innej umowy, chyba że statut stanowi inaczej.

Powstaje pytanie, jaka jest sytuacja prawna członka zarządu, którego nieważność umowy o pracę z przyczyn formalnych stwierdził w postępowaniu sądowym sąd. Skutek nieważności działa *ex tunc*. Wydaje się, iż wówczas należy przyjąć istnienie pomiędzy członkiem zarządu a spółką umowy mieszanej zlecenia z elementami umowy o świadczenie usług.

Inne kontrowersyjne zagadnienia powstające przy stosowaniu szczególnej regulacji z powołanych wyżej przepisów omówione zostały wyżej.

4. Reprezentacje szczególne

4.1. Spółka kapitałowa w organizacji

Spółki kapitałowe w organizacji powstające z chwilą zawarcia umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością / zawiązania spółki akcyjnej (objęcia wszystkich akcji) pod firmą z dodatkiem: „w organizacji” mają zdolność prawną i sądową, choć ustawa nie nadaje im charakteru osób prawnych (art. 11 k.s.h. oraz art. 161 § 1 i art. 323 § 1 i 310 § 1 k.s.h.). Są również podatnikami - art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm.). Od chwili wpisu do rejestru stają się osobami prawnymi: spółką z ograniczoną odpowiedzialnością / spółką akcyjną (wpis ma charakter konstytutywny).

W okresie między powstaniem spółki a jej zarejestrowaniem może być konieczne dokonywanie różnych czynności prawnych np. kupnie lub wynajmie lokali, przeprowadzeniu prac remontowych, nabywaniu maszyn i urządzeń, surowców i materiałów dla produkcji lub usług prowadzonych przez przyszłą spółkę²⁴.

Spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji reprezentuje zarząd albo pełnomocnik powołany jednomyślną uchwałą wspólników (art. 161 § 2 k.s.h.), z zastrzeżeniem, iż jednoosobowej spółki w organizacji nie może reprezentować (poza zgłoszeniem spółki do sądu rejestrowego), jedyny wspólnik (art. 162 k.s.h.), również wówczas, gdy jest członkiem zarządu²⁵. Ze względów praktycznych, jeśli wybrany został zarząd, to on powinien reprezentować spółkę w organizacji²⁶.

Spółkę akcyjną w organizacji reprezentują do czasu ustanowienia zarządu - wszyscy założyciele działający łącznie albo pełnomocnik powołany jednomyślną uchwałą wspólników (art. 323 § 2 k.s.h.). Powyższe oznacza, iż spółkę akcyjną w organizacji od chwili powołania wszystkich członków zarządu reprezentuje zarząd.

Sformułowania powyższych przepisów posługujące się alternatywą rozłączną „albo” wskazują, że za spółkę w organizacji nie może działać równocześnie zarówno zarząd, jak i pełnomocnik bądź pełnomocnik i założyciele, ale wspólnicy / założyciele dokonują wyboru, kto ma spółkę w organizacji reprezentować. W braku uchwały powołującej pełnomocnika do reprezentowania spółki w organizacji, należy przyjąć, że spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością reprezentuje zarząd, zaś spółkę akcyjną reprezentują założyciele do czasu ustanowienia zarządu.

Do spółki w organizacji w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące danego typu spółki (art. 11 § 2 k.s.h.).

W związku z powyższym zarząd reprezentuje spółkę w organizacji w granicach określonych dla spółki właściwej. Wydaje się, że również do pełnomocnika i do założycieli należy stosować odpowiednio normy dotyczące zakresu reprezentowania spółki przez zarząd, skoro przepisy kodeksu nie zawierają w tym względzie

²⁴ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz - Kraków 2004, str. 302.

²⁵ Tak: A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2001, komentarz do art. 162.

²⁶ Tak: A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2001, komentarz do art. 162.

odmiennych postanowień. W szczególności zastosowanie znajdują przepisy o braku skuteczności wobec osób trzecich wewnętrznych ograniczeń w reprezentacji oraz o odpowiedzialności wewnętrznej za skutki naruszenia przepisów wewnętrznych przez reprezentantów spółki. Jednakże z zakresu reprezentacji założycieli / pełnomocnika wyłączone jest zgłoszenie spółki do rejestru przedsiębiorców, która to czynność zastrzeżona została dla zarządu (art. 164 § 1 i art. 316 § 1 k.s.h.). Ponadto, pełnomocnictwo może być w każdym czasie odwołane jednomyślną uchwałą wspólników / założycieli²⁷.

Wobec osób trzecich pełnomocnik będzie legitymował się uchwałą wspólników, zarząd i założyciele - umową / statutem spółki²⁸.

Powyższe rozważania w odniesieniu do reprezentowania spółki akcyjnej w organizacji przez założycieli / pełnomocnika mają charakter czysto teoretyczny. Jeśli spółka akcyjna w organizacji powstaje z chwilą zawiązania spółki tj. objęcia wszystkich akcji, to wówczas jest już wybrany zarząd. BOWIEM akt notarialny, w którym założyciele bądź założyciele z osobami trzecimi wyrażają zgodę na zawiązanie spółki, brzmienie statutu i objęcie akcji musi zawierać stwierdzenie, iż dokonano wyboru pierwszych organów. Nie ma więc takiej możliwości, aby założyciele / pełnomocnik reprezentowali spółkę w organizacji, gdyż spółka akcyjna w organizacji od momentu powstania posiada już zarząd. Tymczasem istotne może być, kto reprezentuje spółkę akcyjną przed powstaniem spółki w organizacji tj. w okresie między podpisaniem statutu przez założycieli a objęciem akcji. Artykuł 323 § 4 k.s.h. stanowi, że do praw i obowiązków założycieli w okresie przed powstaniem spółki w organizacji stosuje się odpowiednio przepisy o spółce akcyjnej w organizacji. Nie ulega więc wątpliwości, że spółkę w okresie do powstania spółki w organizacji reprezentują założyciele. Wobec mnożenia konstrukcji: spółka przed spółką w organizacji; spółka w organizacji, spółka akcyjna, wydają się uzasadnione postulaty

²⁷ Por. R. Czerniawski, *Kodeks spółek handlowych. Przepisy o spółce akcyjnej. Komentarz*, Warszawa 2001, komentarz do art. 323.

²⁸ Zobacz też: K. Kruczałak w: *Kodeks spółek handlowych* pod redakcją K. Kruczałaka, Warszawa 2001, str. 310-311.

doktryny, iż spółka akcyjna w organizacji powinna powstawać w momencie podpisania statutu przez założycieli²⁹.

4.2. Spółka kapitałowa w likwidacji

Od dnia otwarcia likwidacji tj. dnia uprawomocnienia się orzeczenia o rozwiązaniu spółki przez sąd lub dnia powzięcia przez wspólników uchwały o rozwiązaniu spółki lub dnia zaistnienia innej przyczyny powodującej rozwiązanie spółki, spółkę reprezentują likwidatorzy w granicach swoich kompetencji określonych w art. 282 § 1 oraz art. 461 § 1 k.s.h. Likwidatorami są członkowie zarządu, chyba że umowa / statut spółki lub uchwała wspólników stanowi inaczej. Likwidatorów może też powołać sąd, który orzekł o rozwiązaniu spółki. Jeśli umowa spółki nie stanowi inaczej, likwidatorzy mogą być odwołani mocą uchwały wspólników lub postanowieniem sądu; likwidatorów ustanowionych przez sąd, może odwołać tylko sąd. W spółce akcyjnej, sąd może na wniosek akcjonariuszy reprezentujących co najmniej jedną dziesiątą kapitału zakładowego, uzupełnić liczbę likwidatorów ustanawiając jednego lub dwóch likwidatorów. Zarówno w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, jak i w spółce akcyjnej, sąd może z ważnych powodów na wniosek osób mających w tym interes prawny odwołać likwidatorów i ustanowić innych (art. 276 oraz art. 463 k.s.h.). W czasie likwidacji spółka działa pod firmą z dodatkiem: „w likwidacji” (art. 274 § 2 oraz art. 461 § 2 k.s.h.). Z chwilą otwarcia likwidacji wygasa prokura i nie może ona być ustanowiona w trakcie likwidacji (art. 284 oraz art. 470 k.s.h.).

Jak wyżej wspomniano, od dnia otwarcia likwidacji w zakresie czynności likwidacyjnych likwidatorzy są reprezentantami spółki. Zgodnie z art. 282 § 1 oraz art. 468 § 1 k.s.h. likwidatorzy powinni zakończyć interesy bieżące spółki, ściągnąć wierzytelności, wypełnić zobowiązania i upłynnić majątek spółki. Nowe interesy mogą wszczynać tylko wówczas, gdy jest to potrzebne do zakończenia spraw w toku. Nieruchomości mogą zbywać w drodze publicznej licytacji, a z wolnej ręki - jedynie

²⁹ Por. J. Frąckowiak w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz* pod redakcją K. Kruczalaka, Warszawa 2001, str. 519-520.

na mocy uchwały wspólników i po cenie nie niższej od uchwalonej przez wspólników. Każdy z likwidatorów ma prawo i obowiązek zgłosić do rejestru otwarcie likwidacji, imiona i nazwiska likwidatorów, ich adresy, sposób reprezentowania spółki, notarialnie poświadczony wzór podpisów likwidatorów; wpis likwidatorów ustanowionych przez sąd następuje z urzędu (art. 277 oraz art. 464 k.s.h.). Wobec osób trzecich ograniczenie kompetencji likwidatorów nie mają skutku prawnego. Ponadto, ustawodawca wprowadził domniemanie prawne, iż wobec osób trzecich działających w dobrej wierze czynności podjęte przez likwidatorów uważa się za czynności likwidacyjne - art. 283 oraz art. 469 k.s.h.

Natomiast w stosunkach wewnętrznych likwidatorzy są obowiązani stosować się do uchwał wspólników. Zasady tej nie stosuje się w spółce akcyjnej do likwidatorów ustanowionych przez sąd. Natomiast likwidatorzy ustanowieni przez sąd w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością są obowiązani stosować się do jednomyślnych uchwał powziętych przez wspólników i osoby, na których wniosek, sąd z ważnych powodów ustanowił tychże likwidatorów (art. 282 § 2 oraz art. 468 § 2 k.s.h.).

W sprawach nieuregulowanych w rozdziale kodeksu poświęconym likwidacji, do likwidatorów stosuje się przepisy dotyczące członków zarządu (art. 280 oraz art. 466 k.s.h.). Skoro więc w będącej w likwidacji spółce z ograniczoną odpowiedzialnością ustanowiono dwóch likwidatorów, to dla skutecznego uznania powództwa o zapłatę wytoczonego tejże spółce konieczne jest współdziałanie obu likwidatorów (art. 199 § 1 w związku z art. 269 k.h. (...)), chociażby w akcie powołania likwidatorów tego współdziałania nie zastrzeżono (...). - wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, I ACa 309/97, OSAB 1997 r., nr 4, poz. 37.

Ponadto, w związku z normą art. 280 oraz art. 466 k.s.h., uwagi poczynione w niniejszym opracowaniu dotyczące skutków naruszenia *iuris cogentis* regulujących zasady reprezentacji oraz skutków naruszenia przepisów wewnętrznych spółki w odniesieniu do reprezentacji wykonywanej przez zarząd spółki kapitałowe, aktualne będą również w odniesieniu do reprezentacji wykonywanej przez likwidatorów.

4.3. Spółka kapitałowa w upadłości oraz w toku postępowania naprawczego

Szczególne sytuacje mają miejsce w przypadku ogłoszenia upadłości spółki kapitałowej. Z chwilą ogłoszenia upadłości tj. datą wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości majątek upadłego staje się co do zasady masą upadłości, która służy zaspokojeniu wierzycieli upadłego (art. 61 w związku z art. 52 ustawy z dnia 28.02.2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze - Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.). Jeśli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku upadłego, upadły traci prawo zarządu oraz możliwość korzystania i rozporządzania mieniem wchodzącym do masy upadłości (art. 75 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego). W przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, sąd upadłościowy w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości określa czy i w jakim zakresie upadły będzie sprawował zarząd swoim majątkiem (art. 51 ust. 1 pkt 3 Prawa upadłościowego i naprawczego). Czynności prawne upadłego dotyczące mienia wchodzącego do masy upadłości, wobec którego upadły utracił prawo zarządu, są nieważne (art. 77 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego).

Sąd upadłościowy powołuje:

- syndyka w razie ogłoszenia upadłości obejmującego likwidację majątku upadłego,
- nadzorcę sądowego w razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu,
- zarządcę w razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, gdy odebrano upadłemu zarząd majątkiem (art. 156 Prawa upadłościowego i naprawczego).

W sprawach dotyczących masy upadłości syndyk, zarządca oraz nadzorca sądowy dokonują czynności na rachunek upadłego, lecz w imieniu własnym (art. 160 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego). Również postępowania sądowe i administracyjne dotyczące masy upadłości a toczące się po ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, prowadzi syndyk na rachunek upadłego, lecz w imieniu własnym (art. 144 Prawa upadłościowego i naprawczego). Syndyk, nadzorca sądowy i zarządca sprawują więc funkcję reprezentantów spółki w upadłości w sprawach dotyczących masy upadłości i nie są pełnomocnikami spółki.

Mogą jednak takich pełnomocników ustanawiać (art. 161 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego). Ich zakres reprezentacji jest ograniczony szeregiem norm prawa upadłościowego i ściśle poddany nadzorowi sędziego komisarza (art. 152 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego).

W przypadku ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, jeśli upadły nie został pozbawiony prawa zarządu swoim majątkiem, upadły samodzielnie sprawuje zarząd majątkiem pod nadzorem nadzorca sądowego i wówczas upadły uprawniony jest do dokonywania czynności zwykłego zarządu, zaś do dokonywania czynności przekraczających zwykły zarząd potrzebuje zgody nadzorca sądowego (art. 76 Prawa upadłościowego i naprawczego). W tym wypadku jest więc upadły uprawniony do wykonywania prawa reprezentacji, czyli w spółce kapitałowej reprezentację będzie wykonywał jej zarząd, przy czym czynności zarządu przekraczające zwykły zarząd będą wymagały zgody nadzorca sądowego. Ponadto, będzie on ograniczony innymi przepisami prawa upadłościowego związanymi ze specyfiką postępowania upadłościowego.

Identyfikacja, jak przy ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu, sytuacja wygląda w postępowaniu naprawczym, gdyż na czas trwania postępowania naprawczego sąd ustanawia dla przedsiębiorcy nadzorcę sądowego, do którego odpowiednie zastosowanie mają przepisy o nadzorcy sądowym w postępowaniu upadłościowym (art. 497 Prawa upadłościowego i naprawczego).

Czynność prawna dokonana przez upadłego bez wymaganej zgody nadzorca sądowego, w wyniku której dochodzi do zmiany lub wygaśnięcia stosunku prawnego, jako dokonana z naruszeniem ustawy jest bezskuteczna wobec masy upadłości - art. 84 Prawa upadłościowego i naprawczego. W postępowaniach sądowych i administracyjnych, uznanie roszczenia, zrzeczenie się roszczenia, zawarcie ugody lub przyznanie okoliczności istotnych dla sprawy, dokonane przez upadłego bez zgody nadzorca sądowego nie wywiera skutków prawnych (art. 138 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego).

4.4. Kurator

Zgodnie z art. 42 k.c. sąd ustanowi kuratora dla osoby prawnej, która z powodu braku organów nie może prowadzić swoich spraw. Kurator powinien niezwłocznie postarać się o powołanie organów, a w razie potrzeby o jej likwidację. Zgodnie z art. 69 k.p.c. również w postępowaniu sądowym sąd może powołać kuratora dla osoby prawnej nie mającej organu powołanego do jej reprezentowania, jeśli strona przeciwna podejmuje wobec tej osoby prawnej czynności procesowe nie cierpiące zwłoki. Kuratora osoby prawnej ustanawia sąd opiekuńczy, w którego okręgu osoba ta miała lub ma ostatnią siedzibę - art. 603 k.p.c. W zaświadczeniu dla kuratora sąd określa zakres jego uprawnień - art. 604 k.p.c. Również w postępowaniu upadłościowym, jeśli w składzie organów upadłego zachodzą braki uniemożliwiającego działanie upadłego, sędzia komisarz ustanawia dla niego kuratora, który działa w postępowaniu upadłościowym (art. 187 Prawa upadłościowego i naprawczego). Podobnie, kurator dla spółki kapitałowej może zostać ustanowiony przez sąd rejestrowy na mocy art. 26 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, w sytuacji gdy zarząd spółki nie wypełnia swoich obowiązków wynikających z powołanej ustawy.

Instytucja kuratora ma więc charakter pomocniczy, kurator ustanawiany jest tymczasowo, a jego podstawowe zadanie polega na doprowadzeniu do pojawienia się właściwych reprezentantów bądź ich czasowym zastąpieniu przy dokonywaniu określonych czynności. Zakres jego uprawnień ustalany jest orzeczeniem sądowym.

4.5. Oddział / przedstawicielstwo zagranicznej spółki kapitałowej

Szczególna reprezentacja przewidziana została w ustawie z dnia 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807). Osoby zagraniczne w tym zagraniczne spółki kapitałowe (tj. mające siedzibę za granicą) mogą tworzyć na terytorium RP oddziały (prowadzące działalność w zakresie przedmiotu przedsiębiorstwa spółki zagranicznej) i przedstawicielstwa (prowadzące działalność w zakresie promocji i reklamy spółki zagranicznej). Zarówno w przypadku oddziału jak i przedstawicielstwa, spółka zagraniczna ma obowiązek wskazać osobę

upoważnioną w Polsce do reprezentowania spółki w oddziale / przedstawicielstwie. Osoba ta jest wpisywana do rejestru przedsiębiorców (w przypadku oddziału) albo do rejestru przedstawicielstw (w przypadku przedstawicielstwa) i występuje w obrocie jako reprezentant spółki zagranicznej. Zarejestrowaniu ulega jej imię i nazwisko, adres zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także składa ona w Krajowym Rejestrze Sądowym wzór podpisu w przypadku rejestrowania oddziału spółki zagranicznej.

II. Ograniczenia reprezentacji

1. Zakaz ograniczeń prawa do reprezentacji wobec osób trzecich

Zgodnie z *iuris cogentis* art. 204 § 2 oraz art. 372 § 2 k.s.h. prawa członków zarządu do reprezentowania spółki nie można ograniczyć ze skutkiem prawnym wobec osób trzecich. Wg poglądu M. Litwińskiej wypowiedzianego na gruncie kodeksu handlowego, aktualnego - m.zd. - również na gruncie kodeksu spółek handlowych, zakaz ograniczeń w reprezentacji dotyczy wyłącznie ograniczeń umownych i nie odnosi się do ograniczeń ustawowych³⁰. Powyższy zakaz obejmuje wyłącznie stosunki zewnętrzne spółki i nie narusza prawa do wprowadzenia ograniczeń w reprezentacji w stosunkach wewnętrznych w spółce. Warto również przypomnieć, że zakaz ograniczeń nie dotyczy prawa do prowadzenia spraw spółki. Wobec tego, zgodnie z art. 207 i art. 375 k.s.h. członkowie zarządu, wobec spółki, podlegają ograniczeniom ustanowionym w ustawie, umowie / statucie spółki i uchwałach organów spółki.

2. Zakres reprezentacji a sposób reprezentacji

Kontrowersje budzi wzajemny stosunek art. 204 § 2 i 323 § 2 k.s.h. do zapisu art. 208 § 1 i 373 § 1 k.s.h. wskazującego, iż sposób reprezentacji reguluje umowa / statut spółki. Z jednej strony przepisy stanowią, iż nie można ograniczyć prawa do reprezentowania spółki przez członków zarządu ze skutkami prawnymi wobec osób trzecich, z drugiej zaś strony przepisy zezwalają na swobodne ukształtowanie sposobu reprezentacji.

Biorąc pod uwagę brzmienie ww. norm należy stwierdzić, iż zakaz ograniczania prawa do reprezentacji dotyczy wyłącznie **zakresu** reprezentacji, nie dotyczy zaś **sposobu** reprezentacji ukształtowanego umową / statutem spółki i ujawnionego w rejestrze przedsiębiorców KRS. Z pewnością pod pojęciem „sposobu reprezentacji”

³⁰ M. Litwińska, *Umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 1999, str. 218.

rozumieć należy, w myśl zapisów kodeksowych - art. 205 § 1 i art. 373 § 1 k.s.h. - uprawnienie do samodzielnego bądź łącznego działania członków zarządu względnie członków zarządu i prokurentów (tzw. reprezentacja mieszana).³¹ Trafny wydaje się pogląd wyrażony przez J. Kuropatwińskiego, iż przyjęcie kilku sposobów reprezentacji jest dopuszczalne, jeśli kryterium decydującym o zastosowaniu danego sposobu są okoliczności wynikające wprost z rejestru handlowego (nie wymagające dodatkowych ustaleń materialnych)³². I tak np. ukształtowanie reprezentacji w ten sposób, że uprawnionym do reprezentacji są prezes i wiceprezes zarządu samodzielnie oraz dwóch członków zarządu łącznie, jest dopuszczalną kombinacją sposobów reprezentacji. Podobnie dopuszczalna jest czasami spotykana reprezentacja: prezes zarządu samodzielnie i członek zarządu z prezesem łącznie, aczkolwiek jest to reprezentacja „niepraktyczna” wymagająca stałej aktywności prezesa i mogąca doprowadzić do czasowego paraliżu reprezentacji w przypadku faktycznej niemożności sprawowania funkcji przez prezesa np. urlop, choroba, wypadek, śmierć. Z tego punktu widzenia korzystniej jest ukształtować reprezentację: prezes samodzielnie i członek zarządu z prezesem lub wiceprezesem łącznie.

Inną kwestią jest wprowadzanie umową / statutem i zgłaszanie do rejestru jako sposobu reprezentacji ograniczeń kwotowych uzależniających sposób reprezentacji od wartości przedmiotu czynności prawnej (np. jednoosobowa reprezentacja przy czynnościach prawnych, których wartość przedmiotu nie przekracza 500.000,00 zł i łączna dwuosobowa reprezentacja przy czynnościach powyżej 500.000,00 zł albo jednoosobowa reprezentacja przy zaciąganiu zobowiązań nie przewyższających czterokrotności kapitału zakładowego i dwuosobowa reprezentacja przy zaciąganiu zobowiązań przekraczających czterokrotność kapitału zakładowego). W uchwale z dnia 24.10.1996 r., III CZP 112/96, OSNC 1997, nr 2, poz. 20, Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością takiego rozwiązania. Takie stanowisko zaaprobowala też część doktryny³³. Jestem zdania, iż ograniczenie opisane powyżej

³¹ Por. też: R.L. Kwaśnicki, „Specjalne” zasady reprezentacji spółek handlowych posiadających zarząd, *Prawo Spółek* 2004, nr 3, str. 26.

³² J. Kuropatwiński, *Dopuszczalność różnicowania sposobu reprezentacji spółki z o.o.*, *Prawo Spółek* 1998, nr 10, str. 7.

³³ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2004, str. 362; R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 259.

może być skuteczne jedynie w stosunkach wewnętrznych i nie powinno zostać wpisane do rejestru, w praktyce bowiem przedmiotem sporu pomiędzy stronami czynności prawnej może być wartość tej czynności. Tytułem przykładu, trudności takie mogą wystąpić przy zawieraniu umowy najmu czy dzierżawy, użyczenia, wieloletnich umowach współpracy. Podobne stanowisko zajęła M. Litwińska, na gruncie kodeksu handlowego³⁴.

Natomiast dopuszczalne jest wyłączenie prawa do reprezentacji niektórych członków zarządu skuteczne w stosunkach wobec osób trzecich, o ile na podstawie danych ujawnionych w rejestrze możliwe jest wyraźne ustalenie, który z członków zarządu został wyłączony od prawa reprezentacji. Podobne stanowisko w doktrynie przyjmuje J.P. Naworski w glosie do uchwały SN z dnia 24.10.1996 r., III CZP 112/96³⁵.

2.1. Skutki naruszenia sposobu reprezentacji

Czynność prawna dokonana np. przez jednego członka zarządu przy łącznej reprezentacji dwuosobowej (naruszenie sposobu reprezentacji zgodnego z Krajowym Rejestrem Sądowym) w ogóle nie zostaje dokonana. W doktrynie wyrażony został trafny pogląd, przez A. Gierata, że nie można (...) twierdzić, że złożenie oświadczenia woli przez np. jednego członka zarządu, w sytuacji, gdy za spółkę działać mogą jedynie dwaj członkowie tego organu, pozwala przyjąć, że oświadczenie woli złożyła spółka. Tak się nie dzieje, a w przedstawionej sytuacji uznać należy, że czynność prawna w ogóle nie została dokonana, a zatem nie może być ona nieważna czy też dotknięta bezskutecznością zawieszoną ani potwierdzona³⁶. Zbliżony pogląd wyraził Z. Kuniewicz twierdząc, że w przypadku reprezentacji łącznej dopiero złożenie oświadczenia woli przez wszystkie uprawnione osoby pozwala przyjąć, iż zostało złożone oświadczenie w imieniu spółki. Tym

³⁴ M. Litwińska, *Umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 1999, str. 218-219.

³⁵ J.P. Naworski, *Glosa do uchwały SN z dnia 24.10.1996 r., III CZP 112/96*, opubl. OSP 1997 nr 4, poz. 87 oraz *Reprezentacja spółek kapitałowych*, PPH 1997, nr 3, str. 1.

³⁶ A. Gierat, *Konsekwencje prawne nieprzezwyciężenia zasad reprezentacji spółek kapitałowych*, Prawo Spółek 2001, nr 1, str. 13.

samym złożenie takiego oświadczenia przez jedną z nich pozbawione jest doniosłości prawnej³⁷.

Jeśli więc umowę podpisał jeden członek zarządu przy obowiązującej łącznej reprezentacji, umowa taka nie zostaje zawarta. Jeśli we wskazanym przypadku z podpisu osoby działającej w imieniu spółki wyraźnie wynika, że działała ona jako członek zarządu, to do zawarcia umowy w ogóle nie doszło. Jestem zdania, że należy przyjąć domniemanie, że osoba wpisana do rejestru przedsiębiorców jako członek zarządu co do zasady działa w tym charakterze. Wyjątkowo z uwagi na bezpieczeństwo obrotu, o ile to wyraźnie wynika z treści udzielonego pełnomocnictwa i treści dokonanej czynności prawnej, członek zarządu może działać jako pełnomocnik. O tym będzie mowa dalej.

2.2.1. Jednoczesność oświadczenia woli przy reprezentacji łącznej

W związku z daleko idącymi konsekwencjami naruszenia ustalonego sposobu reprezentacji powstaje pytanie, czy oświadczenia złożone przez dwóch członków zarządu spółki, w której obowiązuje łączna dwuosobowa reprezentacja, muszą zostać złożone jednocześnie³⁸. Jeśli oświadczenie wymaga formy aktu notarialnego, to oświadczenie woli za spółkę musi zostać złożone jednocześnie przez wszystkie reprezentujące ją osoby, co wynika z art. 85 - 90 i 92 ustawy - Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.). Poza tym przypadkiem, przepisy nie wymagają jednoczesności. Z ogólnej normy art. 60 k.c. wynika jedynie, iż z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, wola osoby dokonującej czynności prawnej może być wyrażona przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny (...). Można tu powołać się za R. Pabisem³⁹ na wyrok SN z 4.11.1975 r., II CR 555/75, OSN 1976, nr 10, poz. 214, w którym Sąd

³⁷ Z. Kuniewicz, *Współdziałanie prokurenta z członkiem zarządu spółki kapitałowej*, Przegląd Sądowy 1998, nr 6, str. 24. W doktrynie wyrażono też pogląd, iż czynność prawna dokonana niezgodnie ze sposobem reprezentacji np. przez jednego członka zarządu przy obowiązującej dwuosobowej reprezentacji łącznej jest nieważna - tak: R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 361 albo dotknięta bezskutecznością zawieszoną - tak: W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz - Kraków 2004, str. 414.

³⁸ Zobacz też: K. Kruczałak w: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2001, str. 368.

³⁹ R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 262.

Najwyższy przyjął, iż współdziałanie dwóch upoważnionych osób, potrzebne do składania w imieniu przedsiębiorstwa państwowego oświadczeń w zakresie jego praw i obowiązków majątkowych, może nastąpić w każdy sposób, z którego wynika, że współdziałanie takie miało miejsce; żaden przepis prawny nie przewiduje dla współdziałania określonej formy, np. jednoczesnego składania oświadczeń woli. Jednakże nie może tu być miejsca na potwierdzanie czynności objętej sankcją bezskuteczności zawieszanej przez drugiego członka zarządu w związku z odpowiednim zastosowaniem art. 103 k.c., za czym nietrafnie opowiada się część doktryny⁴⁰. Wobec braku obowiązku jednoczesnego złożenia wszystkich oświadczeń składających się na oświadczenie woli spółki, należy przyjąć rozsądną w praktyce obrotu gospodarczego granicę pomiędzy oczekiwaniem na złożenie oświadczenia przez drugiego z uprawnionych do łącznej reprezentacji członka zarządu a stwierdzeniem, iż nie doszło w ogóle do złożenia oświadczenia woli przez spółkę. Jestem zdania, iż granicą tą jest dojście oświadczenia woli do osoby, (której miało ono być złożone), w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią - wnioskowanie z art. 61 k.c.

3. Ustawowe ograniczenia reprezentacji

Zarówno Kodeks spółek handlowych, jak i przepisy szczególne ograniczają w rozmaity sposób prawo członków zarządu do reprezentowania spółki.

Zgodnie z art. 15 k.s.h. zawarcie przez spółkę kapitałową umowy kredytu, pożyczki, poręczenia lub podobnej umowy z członkiem zarządu albo na jego rzecz wymaga zgody zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zgody rady nadzorczej spółki zależnej wymaga zawarcie jednej w ww. umów z członkiem zarządu spółki dominującej przez spółkę zależną.

Kodeks wymaga, aby w niektórych sprawach na dokonanie czynności prawnych zgodę wyraziło zgromadzenie wspólników / walne zgromadzenie. I tak, zgodnie z art. 228 i art. 393 k.s.h. uchwały wspólników wymaga np.:

⁴⁰ Tak: W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz - Kraków 2004, str. 414.

- nabycie i zbycie nieruchomości, użytkowania wieczystego lub udziału w nieruchomości, o ile umowa spółki nie stanowi inaczej,
- zawarcie umowy pomiędzy spółką dominującą a spółką zależną o zarządzanie spółką zależną lub przekazywanie zysku przez spółkę zależną,
- zbycie i wydzierżawienie przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części oraz ustanowienie na nich ograniczonego prawa rzeczowego.

Uchwały wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością wymaga również umowa nabycia nieruchomości albo udziału w nieruchomości lub środków trwałych za cenę przewyższającą jedną czwartą kapitału zakładowego, nie niższą jednak niż 50.000 zł, jeśli umowa taka miałaby być zawarta przed upływem dwóch lat od dnia zarejestrowania spółki, chyba że umowa taka została przewidziana w umowie spółki - art. 229 k.s.h.

W spółce akcyjnej uchwały walnego zgromadzenia powziętej większością dwóch trzecich głosów, wymaga umowa nabycia dla spółki jakiegokolwiek mienia, za cenę przewyższającą jedną dziesiątą wpłaconego kapitału zakładowego, od założyciela lub akcjonariusza spółki albo spółki dominującej lub spółki / spółdzielni zależnej, jeśli umowa miałaby być zawarta przed upływem dwóch lat od dnia zarejestrowania spółki, chyba że nabycie mienia następuje na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych, w postępowaniu likwidacyjnym, upadłościowym i egzekucyjnym albo jest to nabycie papierów wartościowych i towarów na rynku regulowanym - art. 394 k.s.h.

Ponadto, zgodnie z art. 230 k.s.h., rozporządzenie prawem lub zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia o wartości dwukrotnie przewyższającej wartość kapitału zakładowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wymaga uchwały wspólników, chyba że umowa spółki stanowi inaczej.

Również ustawy szczególne wprowadzają pewne ograniczenia swobody reprezentacji przez członków zarządu w niektórych spółkach poprzez stworzenie obowiązku uzyskania zgody rady nadzorczej lub zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia, a nawet zgody osoby trzeciej np. Ministra Skarbu Państwa, Ministra Infrastruktury, Komisji Nadzoru Bankowego.

Tytułem przykładu art. 33 ustawy z dnia 18.01.1996 r. o kulturze fizycznej (tekst jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889 ze zm.), art. 12 i 18 ustawy z dnia 8.09.2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.), art. 124 i 124 a ustawy z 29.08.1997 r. - Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.), art. 18 ustawy z dnia 30.08.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.), art. 5 a ustawy z dnia 8.08.1996 r. o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 493 ze zm.).

3.1. Skutki naruszenia ustawowych przepisów

Naruszenie wymagań kodeksu spółek handlowych co do obowiązku uzyskania zgody w postaci uchwały zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia lub rady nadzorcze na dokonanie czynności prawnej skutkuje w przypadku braku zgody - nieważnością czynności prawnej (art. 17 § 1 k.s.h.). Przedmiotowa uchwała może zostać podjęta przed dokonaniem czynności prawnej lub w ciągu dwóch miesięcy od dokonania czynności prawnej i wówczas ma moc wsteczną *ex tunc* (art. 17 § 2 k.s.h.). Jest to nieważność bezwzględna, która jest skuteczna również wobec osób trzecich, nie tylko wobec spółki.

Jedynie do naruszenia wymogu z art. 230 k.s.h. ustawodawca wyłączył zastosowanie omawianej sankcji, a mianowicie brak zgody zgromadzenia wspólników na rozporządzenie prawem lub zaciągnięcie zobowiązania do świadczenia o wartości dwukrotnie przewyższającej wysokość kapitału zakładowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jeśli z umowy spółki nie wynika, iż taka zgoda nie jest wymagana, nie skutkuje nieważnością czynności prawnej, o której mowa w art. 17 § 1 k.s.h. Przyjąć więc należy, że naruszenie art. 230 k.s.h. może skutkować wobec tego jedynie sankcjami wewnętrznymi i wobec osób trzecich czynność jest ważna i skuteczna - *a contrario* art. 230 zd. 2 k.s.h.

Natomiast sankcje naruszenia wymogów innych ustaw co do warunku uzyskania zgody osoby trzeciej co do zasady uregulowane zostały w tychże ustawach. Tytułem przykładu, zgodnie z art. 5 a ust. 2 ustawy z dnia 8.08.1996 r. o zasadach

wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 493 ze zm.) czynność dokonana bez wymaganej akceptacji Ministra Skarbu Państwa jest nieważna. Skutek w postaci nieważności czynności prawnej, na dokonanie której ustawa z dnia 8.09.2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przewiduje uzyskanie zgody ministra właściwego ds. transportu, przewiduje art. 18 ust. 7 powołanej ustawy.

Inaczej jest natomiast do skutków naruszenia przepisów szczególnych wymagających zgody innego organu spółki na dokonanie czynności prawnej przez zarząd. I tak np., zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 30.08.1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 171, poz. 1397 ze zm.), niektóre czynności w spółce powstałej w wyniku komercjalizacji, w której ponad połowa akcji należy do Skarbu Państwa, wymaga zgody walnego zgromadzenia. Ponieważ ustawa nie określa skutku naruszenia wskazanego przepisu, to poprzez odesłanie w art. 5 ust. 1 do stosowania k.s.h. w sprawach nieuregulowanych, zastosowanie znajdzie art. 17 k.s.h.

Natomiast wobec spółki skutki naruszenia przez zarząd ustawowych przepisów dotyczących obowiązku uzyskania zgody innego organu spółki na dokonywanie określonych czynności prawnych są identyczne jak skutki naruszenia przez zarząd wewnętrznych przepisów spółki (umowy / statutu, regulaminów, uchwał wspólników i in.). Będzie o nich mowa niżej.

4. Umowne ograniczenia prawa reprezentacji

Zgodnie z art. 207 i art. 375 k.s.h. członkowie zarządu podlegają ograniczeniom zawartym nie tylko w ustawach, ale również w umowie / statucie spółki i uchwałach organów spółki. W szczególności ograniczenia te zawarte mogą zostać w regulaminie zarządu, regulaminie organizacyjnym spółki i innych regulaminach. Ograniczenia te mogą dotyczyć poza prawem reprezentacji również prawa do prowadzenia spraw spółki. Odnośnie do ograniczeń w prawie reprezentowania spółki mogą one polegać na obowiązku uzyskiwania zgody zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia lub rady nadzorczej na dokonywanie niektórych czynności

prawnych określonych przedmiotowo lub w oparciu o wartość przedmiotu czynności prawnej. Mogą też odnosić się do sposobu reprezentacji i, co jest często spotykane, wymagać uchwały całego zarządu w określonych sprawach. Nierzadkim wymogiem jest, aby czynności prawne, które pociągają za sobą skutki finansowe dla spółki, opatrzone były kontrasygnatą członka zarządu ds. finansowych bądź innej osoby odpowiedzialnej za stan finansów spółki.

4.1. Skutki naruszenia przepisów wewnętrznych spółki

Naruszenie przepisów wewnętrznych spółki przez członków zarządu nie skutkuje na zewnątrz. Zgodnie z art. 17 § 3 k.s.h. czynność prawna dokonana bez zgody właściwego organu spółki wymaganej wyłącznie przez umowę spółki albo statut jest ważna, jednakże nie wyklucza to odpowiedzialności członków zarządu wobec spółki z tytułu naruszenia umowy lub statutu. W stosunkach wewnętrznych więc może prowadzić do odpowiedzialności dyscyplinarnej łącznie z odwołaniem z funkcji. Podstawę odpowiedzialności cywilnej członka zarządu mogą stanowić art. 293 i art. 483 k.s.h. przewidujące odpowiedzialność odszkodowawczą członka zarządu z tytułu zawinionego wyrządzenia spółce szkody w wyniku naruszenia działania lub zaniechania sprzecznego z prawem lub postanowieniami umowy / statutu spółki, przy czym ustawodawca przyjął domniemanie winy członka zarządu. Przy czym przepisy ustalają, iż członek zarządu powinien przy wykonywaniu swoich obowiązków dołożyć staranności wynikającej z zawodowego charakteru swojej działalności. Cyt. przepisy dotyczą również likwidatorów. Dodatkowo, w razie wyrządzenia szkody spółce w związku z naruszeniem innych, poza umową / statutem spółki, przepisów wewnętrznych spółki np. regulaminu zarządu, członkowie zarządu ponoszą odpowiedzialność na zasadach ogólnych tj. art. 415 k.c., a w przypadku istnienia umów cywilnoprawnych lub umów o pracę członków zarządu ze spółką - również na podstawie art. 471 i nast. k.c, bądź kodeksu pracy⁴¹.

⁴¹ R.L. Kwaśnicki, *Zasady odpowiedzialności korporacyjnej „rzekomego reprezentanta” wobec spółki*, Prawo Spółek 2002, nr 11, str. 20.

III. Prokura a reprezentacja

1. Ogólnie - porównawczo z pełnomocnictwem

Prokura jest rodzajem pełnomocnictwa handlowego, co wyraźnie wynika z art. 109¹ k.c. Podlega obowiązkowemu wpisowi do rejestru przedsiębiorców KRS i obejmuje umocowanie do czynności sądowych i pozasądowych, jakie są związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Jednakże do zbycia przedsiębiorstwa, do dokonania czynności prawnej, na podstawie której następuje oddanie do czasowego korzystania oraz do zbywania i obciążania nieruchomości jest wymagane pełnomocnictwo do poszczególnych czynności (art. 109³ k.c.). Jej zakres umocowania wynika z wyraźnego przepisu ustawy i nie można go ograniczyć ze skutkiem prawnym wobec osób trzecich. Ograniczenie takie będzie skutkowało wyłącznie w sferze wewnętrznych stosunków w spółce, nie będzie natomiast skutkowało na zewnątrz wobec osób trzecich⁴².

Prokura powinna być udzielona na piśmie pod rygorem nieważności (art. 109² § 1 k.c.).

Prokurentem, w przeciwieństwie do zwykłego pełnomocnictwa, może być wyłącznie osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnej (art. 109² § 2 k.c.). Pełnomocnikiem natomiast może być osoba prawna, a także osoba fizyczna o ograniczonej zdolności do czynności prawnych (art. 100 k.c.).

Pełnomocnik może ustanowić dla mocodawcy innych pełnomocników tylko wtedy, gdy umocowanie takie wynika z treści pełnomocnictwa, z ustawy lub ze stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (art. 106 k.c.). I tak, ustawa przewiduje w art. 109⁶ k.c., że co prawda prokura nie może zostać przeniesiona, jednakże prokurent może ustanowić pełnomocnika do poszczególnych czynności lub pewnego rodzaju czynności.

⁴² Por. też: M. Pazdan, *O rolach w jakich może występować prokurent przy dokonywaniu czynności prawnych*, Rejent 2003, nr 12, str. 9.

Prokura może być w każdym czasie odwołana (art. 109⁷ k.c.). Pełnomocnictwo również może być odwołane w każdym czasie, chyba że mocodawca zrzekł się odwołania z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (art. 101 § 1 k.c.).

Prokurent przy dokonywaniu czynności prawnej obowiązany jest złożyć własnoręczny podpis zgodny ze wzorem podpisu znajdującym się w aktach rejestrowych KRS, wraz z dopiskiem wskazującym na prokurę, chyba że z treści dokumentu wynika, że działa jako prokurent (art. 109⁹ k.c.).

Prokura wygasa wskutek wykreślenia spółki z rejestru KRS, ogłoszenia jego upadłości, otwarcia likwidacji, przekształcenia przedsiębiorcy oraz wraz ze śmiercią prokurenta (art. 109⁷ § 2-3 k.c.). Pełnomocnictwo wygasa natomiast wraz ze śmiercią pełnomocnika lub mocodawcy, chyba że w pełnomocnictwie zastrzeżono inaczej z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa (art. 101 § 2 k.c.).

2. Ustanowienie a udzielenie prokury

Z uwagi na fakt, iż powołanie prokurenta wymaga zgody wszystkich członków zarządu (art. 208 § 6 oraz art. 371 § 4 k.s.h.), można odróżnić czynność z zakresu stosunków wewnętrznych tj. podjęcie jednomyślnej uchwały przez zarząd o powołaniu danej osoby na prokurenta, od czynności zewnętrznej tj. udzielenia prokury przez zarząd zgodnie ze sposobem reprezentacji. W doktrynie zaproponowano określenie czynności w postaci uchwały zarządu określającej osobę mającą uzyskać status prokurenta jako **ustanowienie prokury**, w odróżnieniu od **udzielenia prokury** tj. czynności prawnej osoby lub osób mających prawo reprezentacji spółki w zależności od tego czy mają oni prawo reprezentacji jednoosobowej czy też łącznej⁴³.

⁴³ A. Szajkowski, A. Szumański w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Tom II, Warszawa 2003, str. 398.

3. Skutki powołania prokurenta bez zgody całego zarządu

Wymóg uzyskania zgody wszystkich członków zarządu na udzielenie prokury ma charakter bezwzględnie obowiązujący i nie może być zmieniony wewnętrznymi przepisami spółki.

Wadliwa uchwała bądź brak uchwały o powołaniu prokurenta ma skutki jedynie wewnętrzne, jeśli prokura została udzielona zgodnie z zasadami i sposobem reprezentacji w spółce⁴⁴. Zastosowania nie znajdzie tu bowiem przepis art. 17 § 1 k.s.h., gdyż zakresem swego zastosowania obejmuje on wyłącznie czynności prawne, do dokonania których ustawa wymaga zgody zgromadzenia wspólników / walnego zgromadzenia lub uchwały rady nadzorczej. Aby czynność prawna udzielenia prokury była również wewnętrznie poprawna w przypadku wadliwej uchwały o powołaniu prokurenta bądź braku takiej uchwały, konieczne i dopuszczalne jest - m.zd. - dokonanie czynności prawnej udzielenia pełnomocnictwa z udziałem wszystkich członków zarządu.

W sytuacji nieprawidłowo dokonanej czynności prawnej udzielenia prokury z powodu niezgodnego z obowiązującym w spółce sposobu reprezentacji zachodzą skutki prawne wobec osób trzecich w postaci niedokonana w ogóle czynności⁴⁵.

Jestem ponadto zdania, że z treści uchwały zarządu wyrażającej zgodę na ustanowienie prokurenta, może wynikać już udzielenie tejże prokury bez konieczności dokonywania odrębnej czynności prawnej. Skoro bowiem zarząd udziela prokury zgodnie z zasadami reprezentacji obowiązującymi w spółce, to tym bardziej może to zrobić zarząd w pełnym składzie w uchwale, w której wyrażą zgodę na udzielenie prokury (wnioskowanie *a fortiori*).

⁴⁴ Por. rozdział „Ograniczenia reprezentacji” - „Umowne ograniczenia reprezentacji” - „Skutki naruszenia przepisów wewnętrznych”. Patrz: J. Minkus, *Udzielenie i odwołanie prokury w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Prawo Spółek 1998, nr 9, str. 11.

⁴⁵ Por. rozdział: „Ograniczenia reprezentacji” - „Zakres reprezentacji a sposób reprezentacji” - „Skutki naruszenia sposobu reprezentacji”.

4. Członek zarządu prokurentem

Sporna w doktrynie jest odpowiedź na pytanie: czy członek zarządu może być prokurentem. Niektórzy opowiadają się za dopuszczalnością takiego rozwiązania twierdząc, że nie ma przeszkód, aby prokurentem spółki ustanowić osobę pełniącą funkcję członka jej zarządu (piastuna), gdyż jest to odrębny od spółki podmiot prawa. Taki pogląd wyraził Z. Kuniewicz, który uzasadnia sensowność ustanawiania członka zarządu prokurentem argumentem, iż w przypadku reprezentacji łącznej w spółce i prokury samoistnej, członek zarządu będący prokurentem mógłby działać samodzielnie. Twierdzi on, że udzielenie prokury jako czynność jednostronna nie stanowi czynności „z samym sobą” oraz że zakaz łączenia tych dwóch funkcji nie wynika z żadnego przepisu⁴⁶. Przeciwny pogląd wypowiedziała D. Bugajna-Sporczyk pisząc się, że nie może być prokurentem ten, komu z mocy prawa przysługuje umocowanie do dokonywania czynności prawnych za spółkę oraz że powołanie prokurenta na członka zarządu powoduje wygaśnięcie prokury⁴⁷.

Wydaje się mimo wszystko, że członek zarządu, nie powinien pełnić wskazanej wyżej podwójnej roli. Argumentacja zostanie przedstawiona poniżej przy omawianiu dopuszczalności udzielenia członkowi zarządu pełnomocnictwa.

5. Rodzaje prokury

Kodeks cywilny przewiduje prokurę samoistną, łączną i oddziałową. Prokura może być udzielona kilku osobom łącznie - prokura łączna, lub oddzielnie - prokura samoistna; z tym że w przypadku udzielenia prokury łącznej, oświadczenia kierowane do spółki lub doręczenia pism mogą być dokonane wobec jednego prokurenta (art. 109⁴ k.c.). Przepisu o jednoosobowej reprezentacji biernej przez prokurenta nie można zmienić wolą wspólników⁴⁸. Prokurę można ograniczyć do

⁴⁶ Z Kuniewicz, *Członek zarządu prokurentem w spółce kapitałowej*, PPH 2000, nr 5, str. 44.

⁴⁷ D. Bugajna-Sporczak, *Prokura łączna i samoistna w spółce kapitałowej*, Prawo Spółek 1997, nr 7-8, str. 12.

⁴⁸ Por. jednak M. Prutis, *Mieszana reprezentacja łączna w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, PPH 2003, nr 7, str. 32.

zakresu spraw wpisanych do rejestru oddziału spółki - prokura oddziałowa (art. 109⁵ k.c.).

5.1. Reprezentacja mieszana

Zgodnie z przepisem art. 205 oraz art. 373 k.s.h., reprezentacja łączna w spółce kapitałowej przez zarząd może polegać na umocowaniu do działania członka zarządu wraz z prokurentem i powyższe nie narusza uprawnień do ustanowienia i udzielenia prokury samoistnej. Reprezentacja przez zarząd z udziałem prokurenta jest tzw. reprezentacją mieszaną. Zgadzam się z poglądem wyrażonym przez Z. Kuniewicza, że przy współdziałaniu członka zarządu z prokurentem w ramach reprezentacji mieszanej o zakresie umocowania będzie decydował zakres umocowania prokurenta⁴⁹. Uważam, że działanie prokurenta łącznie z członkiem zarządu nie zmienia zakresu jego umocowania, skoro przepis wyraźnie tego nie przewiduje i osobno reguluje zakres działania członka zarządu w art. 204 i art. 372 k.s.h. a osobno zakres umocowania prokurenta w art. 109¹ k.c. Do dokonania czynności prawnej, przekraczającej zakres jego ustawowego umocowania potrzebuje on pełnomocnictwa szczególnego. Nie mniej, prokurent występując w ramach reprezentacji mieszanej, nie będąc członkiem organu działa jak organ. Do skutków wadliwej reprezentacji z udziałem prokurenta będą miały zastosowanie ogólne skutki naruszenia zasad i sposobu reprezentacji czyli brak czynności prawnej w przypadku działania rzekomego organu, skutki przewidziane w art. 17 k.s.h. Jedynie odpowiedzialność wewnętrzna wobec spółki członków zarządu i prokurentów jest zróżnicowana i zależna również od regulacji wewnętrznych w spółce.

W literaturze pojawił się pogląd, że w przypadku gdyby w spółce udzielono prokury łącznej i ustanowione były reguły łącznej reprezentacji określone w art. 205 § 1 k.s.h., to w czynności z udziałem członka zarządu musi brać udział dwóch

⁴⁹ Z. Kuniewicz, *Współdziałanie prokurenta z członkiem zarządu spółki kapitałowej*, Przegląd Sądowy 1998, nr 6, str. 24; podobnie: A. Buchenfeld, „*Prokura łączna nieprawidłowa*”. *Wybrane zagadnienia*, Palestra 2003, nr 5-6, str. 31; odmienny pogląd wyraził M. Pazdan w: *O rolach w jakich może występować prokurent przy dokonywaniu czynności prawnych*, Rejent 2003, nr 12, str. 9.

prokurentów⁵⁰. Stanowisko to słusznie skrytykował R. Pabis⁵¹, pozostaje ono bowiem w sprzeczności z normą § 3 art. 205 i 373 k.s.h. Również Sąd Najwyższy wypowiedział się, że (...) jeśli regulacja (...) stawia ogólny wymóg, aby członek zarządu działał łącznie z prokurentem, bez względu na rodzaj udzielonej mu prokury, to należy przyjąć, że wystarcza współdziałanie z każdym jednym prokurentem, bez względu na rodzaj udzielonej mu prokury - uchwała SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01, OSNC 2001, nr 10, poz. 148.

5.2. Prokura łączna niewłaściwa

W praktyce prokura łączna niewłaściwa wygląda identycznie jak reprezentacja mieszana, gdyż polega na współdziałaniu prokurenta z członkiem zarządu. Teoretyczna różnica sprowadza się do tego, że prokurent z członkiem zarządu w jednym przypadku działają w ramach instytucji reprezentacji przez organ, w drugim przypadku - w ramach instytucji prokury. Kodeks wyraźnie dopuszcza jedynie reprezentację mieszaną w art. 205 § 1 i art. 373 § 1 k.s.h. Natomiast przepisy o prokurze dopuszczają możliwość jej udzielenia jednej osobie lub kilku łącznie, nie wspominając, że może ona być udzielona łącznie z członkiem zarządu. Jak wyżej zostało powiedziane o zakresie umocowania decyduje w obu przypadkach zakres umocowania prokurenta, skoro jest on ustawowo węższy niż zakres umocowania członka zarządu. Jednakże różne są skutki naruszenia sposobu i zasad reprezentacji przez organ (m.in. art. 39 k.c. i art. 17 k.s.h.) od skutków naruszenia zasad i sposobu działania prokurenta, który w istocie jest pełnomocnikiem handlowym (m.in. art. 103 k.c.)⁵². Stąd w moim przekonaniu reprezentacja mieszana nie jest tożsama z niewłaściwą prokurą. Ponadto, zgodnie z przepisami o Krajowym Rejestrze Sądowym, o czym będzie mowa niżej w rozdziale: „Wpis do rejestru przedsiębiorców KRS (członków zarządu i prokury)”, w rubryce pierwszej działu drugiego rejestru

⁵⁰ A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objaśnienia*, Kraków 2004, str. 362-363 oraz A. Szajkowski w: S. Sołtyśński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Tom II, Warszawa 2003, str. 398.

⁵¹ R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 260-262; podobnie: M. Pazdan, *O rolach w jakich może występować prokurent przy dokonywaniu czynności prawnych*, Rejent 2003, nr 12, str. 9.

⁵² Por. też: A. Buchenfeld, *„Prokura łączna nieprawidłowa”*. *Wybrane zagadnienia*, Palestra 2003, nr 5-6, str. 31.

przedsiębiorców wpisuje się sposób działania organu uprawnionego do reprezentacji spółki co obejmuje sposób reprezentacji przez zarząd i przez prokurentów. Tutaj jest więc miejsce na wpisanie reprezentacji mieszanej. Natomiast w rubryce trzeciej wskazanego działu wpisuje się rodzaj prokury i w przypadku wpisania prokury łącznej należy wpisać sposób jej wykonywania. Tutaj więc jest miejsce na wpisanie prokury niewłaściwej. Jestem zdania, że występowanie tych dwóch - w praktyce identycznie przejawiających się - instytucji, może prowadzić do nadużyć w przypadku, gdy pojawi się problem skutków wadliwej reprezentacji mieszanej / prokury niewłaściwej, zwłaszcza gdy z odpisu z Krajowego Rejestru Sądowego danej spółki wynika, że może ona być reprezentowana w ramach reprezentacji mieszanej a jednocześnie dopuszczona jest prokura niewłaściwa. Dlatego opowiadam się za niedopuszczalnością ustanawiania prokury niewłaściwej z powodu braku wyraźnego dopuszczenia jej przepisem ustawy, przy pełnej aprobacie dla instytucji reprezentacji mieszanej⁵³.

5.3. Prokura łączna i powołanie jednego prokurenta

Pojawił się spór, czy w przypadku, gdy w spółce wprowadzano zasadę prokury łącznej, dopuszczalne jest udzielenie prokury tylko jednej osobie. Pozytywnie wypowiedział się w tym zakresie Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01, OSNC 2001, nr 10, poz. 148. W glosie do ww. uchwały SN pogląd ten został zaaprobowany przez P. Bielskiego, który uzasadnił, że ustanowienie jednego prokurenta łącznego może być uzasadnione (...) chęcią uniknięcia paraliżu funkcjonalnego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w przypadku nieobecności jednego z dwóch uprawnionych łącznie do jej reprezentowania członków zarządu, co umożliwi w konsekwencji sprawne występowanie w obrocie gospodarczym i leży tak w interesie samej spółki, jak i innych uczestników obrotu⁵⁴. I odwrotnie, jak wskazał M. Jasiakiewicz, śmierć lub odwołanie jednego z dwóch prokurentów łącznych, nie

⁵³ Por. też: M. Jasiakiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. PPH 2002, nr 3, str. 44 oraz J.P. Naworski, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. Monitor Prawniczy 2001, nr 22, str. 1134; por. też W. Łukowski, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. Monitor Prawniczy 2002, nr 15, str. 707.

⁵⁴ P. Bielski, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. PPH 2001, nr 12, str. 43.

pozbawia drugiego prokurenta prawa reprezentowania spółki w ramach reprezentacji mieszanej⁵⁵. Nietrafne a przeciwne stanowisko zaprezentował Z. Kuniewicz, stwierdzając, że o prokurze łącznej może być mowa tylko wówczas, gdy jest ona udzielona kilku osobom⁵⁶.

6. Odwołanie prokury

Odwołać prokurenta może każdy członek zarządu (art. 208 § 7 oraz art. 371 § 5 k.s.h.). Przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący i w umowie / statucie spółki wspólnicy nie mogą go inaczej ukształtować.

Podzielałam pogląd wyrażony przez B. Draniewicza, że jeśli odwołania prokury dokonuje członek zarządu, który nie jest uprawniony do jednoosobowej reprezentacji, musi on uzyskać kontrasygnatę drugiego członka zarządu lub prokurenta dla tejże czynności⁵⁷. Podobny pogląd wyraził J. Minkus, który odwołuje się do wykładni systemowej, iż przepis ten dotyczy stosunków wewnętrznych w spółce⁵⁸. Istotnie, odwołanie prokurenta w takim wypadku ma skutek jedynie wewnętrzny. Aby odwołanie było skuteczne wobec osób trzecich musi zostać dokonane zgodnie z zasadami reprezentacji obowiązującymi w spółce.

7. Skutki działania bez umocowania lub po jego wygaśnięciu

Skutki działania prokurenta bez umocowania lub po jego wygaśnięciu są identyczne jak skutki działania bez umocowania przez pełnomocnika, z uwagi na fakt, że prokura jest rodzajem pełnomocnictwa a przepisy o prokurze nie zawierają w tym

⁵⁵ M. Jasiakiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. PPH 2002, nr 3, str. 44. Podobnie: W. Łukowski, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. Monitor Prawniczy 2002, nr 15, str. 707.

⁵⁶ Z. Kuniewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01*, opubl. OSP 2002, nr 4, poz. 54.

⁵⁷ B. Draniewicz, *Odwołanie prokury w spółkach prawa handlowego*, Monitor Prawniczy 2002, nr 22, str. 1053.

⁵⁸ J. Minkus, *Udzielenie i odwołanie prokury w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, Prawo Spółek 1998, nr 9, str. 11.

względnie odmiennych uregulowań. Opisano je w rozdziale: „Pełnomocnictwo” - „Skutki działania bez umocowania”. Odmienny pogląd reprezentuje R.L. Kwaśnicki, który uważa, że uzasadniona jest rozszerzająca wykładnia hipotezy art. 39 k.c. obejmująca swym zakresem osoby uprawnione do reprezentacji spółki, choć niewchodzące w skład jej organów (likwidatorzy, prokurenci)⁵⁹.

⁵⁹ R.L. Kwaśnicki, *Zasady odpowiedzialności korporacyjnej „rzekomego reprezentanta” wobec spółki*, Prawo Spółek 2002, nr 11, str. 20.

IV. Pełnomocnictwo

1. Ogólnie

Spółka kapitałowa może dokonywać czynności prawnych przez pełnomocnika⁶⁰. Powyższe wynika z ogólnych przepisów kodeksu cywilnego traktujących o przedstawicielstwie. Dopuścił taką możliwość Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16.05.2002 r., V CKN 1279/00. Jak już wyżej wspomniano, pełnomocnictwo to z uwagi na bezpieczeństwo obrotu, powinno mieć charakter pełnomocnictwa rodzajowego bądź szczególnego. Z uwagi na brak ustawowej definicji czynności zwykłego zarządu, pełnomocnictwo ogólne w wielu przypadkach nie będzie dawało drugiej stronie czynności prawnej pewności czy w zakresie udzielonego pełnomocnictwa ogólnego pełnomocnik uprawniony jest do dokonania tejże czynności prawnej. Co do zasady spółkę reprezentuje jej organ zarządzający, instytucja pełnomocnictwa powinna więc mieć charakter uzupełniający reprezentację przez zarząd. Szerokie zastosowanie może znaleźć instytucja pełnomocnictwa rodzajowego sformułowanego w ten sposób, że upoważnia się do działania w imieniu i na rzecz spółki przy czynnościach prawnych, których wartość nie przekracza określonej kwoty. Takim pełnomocnictwem mogą legitymować się np. dyrektorzy oddziałów spółki w odniesieniu do czynności związanych z działalnością oddziału.

Pełnomocnictwo powinno być udzielone w formie przewidzianej dla czynności prawnej mającej być dokonaną przez pełnomocnika (art. 99 § 1 k.c.).

Pełnomocnictwo powinno być udzielone zgodnie z zasadami reprezentacji obowiązującymi w spółce. Pełnomocnik będzie bowiem działał w imieniu i na rzecz spółki.

Przepisy wewnętrzne w spółce mogą przewidywać szczegółowe zasady udzielania pełnomocnictwa np. w odniesieniu do określonych czynności prawnych o dużej wartości. Mogą wymagać wówczas uchwały zarządu wyrażającej zgodę na

⁶⁰ Porównaj jednak: A. Szajkowski, A. Szumański w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Tom II, Warszawa 2003, str. 396.

udzielenie pełnomocnictwa (tzw. ustanowienie pełnomocnika), w której konkretni członkowie zarządu (zgodnie z reprezentacją spółki) zostaną upoważnieni przez zarząd do udzielenia pełnomocnikowi pełnomocnictwa.

Możliwe jest też udzielenie pełnomocnictwa przez cały zarząd uchwałą zarządu, pomimo obowiązywania w spółce reprezentacji łącznej dwuosobowej, w przypadku gdy np. taki obowiązek wynika z przepisów wewnętrznych spółki. Należy bowiem przyjąć, że jeśli w spółce obowiązuje reprezentacja łączna dwuosobowa a cały zarząd udziela pełnomocnictwa to wnioskując *a fortiori* pełnomocnictwo zostało udzielone prawidłowo.

Jak wspomniano wyżej, pełnomocnictwo musi zostać udzielone zgodnie ze sposobem reprezentacji. Przy obowiązującej łącznej reprezentacji dwóch członków zarządu, nie jest możliwe udzielenie pełnomocnictwa przez jednego członka zarządu do działania w jego imieniu z innym członkiem zarządu. Bowiem jeden członek zarządu przy łącznej reprezentacji jest jedynie członkiem organu spółki, nie ma więc charakteru podmiotu prawa - nie posiada zdolności prawnej ani zdolności do czynności prawnych jako jeden członek zarządu; nie można więc w jego imieniu dokonać czynności prawnej. Pełnomocnik może dokonać czynności prawnej albo w imieniu spółki albo w imieniu osoby fizycznej, która w spółce pełni funkcję członka zarządu. Powyższe oznacza, że członek zarządu nie może powierzyć innej osobie wykonywania w jego imieniu funkcji członka zarządu spółki⁶¹.

Problem dopuszczalności ukształtowania sposobu reprezentacji spółki z udziałem pełnomocnika został omówiony w rozdziale „Reprezentacja z udziałem pełnomocnika”.

2. Członek zarządu pełnomocnikiem

Powstaje problem dopuszczalności udzielenia pełnomocnictwa członkowi zarządu przez zarząd. Wydaje się, że nie ma przeszkód prawnych, aby zgodnie ze sposobem reprezentacji zostało udzielone członkowi zarządu pełnomocnictwo.

⁶¹ Por. R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 260.

Takie działanie powinno należeć jednak do incydentalnych, jednakże może być przydatne np. przy dokonywaniu czynności prawnych za granicą, gdy w podróż służbową może wyjechać tylko jeden członek zarządu. Z treści czynności prawnej wyraźnie powinno wynikać, w jakim charakterze działa dana osoba. W braku takiego zastrzeżenia działanie członka zarządu, który nie powołał się na udzielone mu pełnomocnictwo, powinno być uważane za działanie w ramach reprezentacji przez organ. Za tym przemawia wpis członka zarządu do Krajowego Rejestru Sądowego.

W doktrynie wypowiedziany został pogląd przeciwny przez B. Jochemczyka i P. Pinczora, uzasadniony tym, że udzielenie pełnomocnictwa (prokury) członkowi zarządu stanowi zmianę zasad reprezentacji poprzez zastąpienie organu osoby prawnej pełnomocnikiem, co w konsekwencji niesie za sobą zmianę zasad określonych przez założycieli spółki w umowie spółki albo w statucie⁶². Inni podnoszą argument, iż istnieje zakaz udzielania pełnomocnictwa samemu sobie wobec faktu, że członek zarządu działa we własnym imieniu jako organ spółki⁶³.

Pogląd ten nie zasługuje na aprobatę. Członek zarządu występuje bowiem nie jako osoba fizyczna, ale jako organ osoby prawnej działając zgodnie ze sposobem reprezentacji przewidzianym dla spółki, którą reprezentuje. Wprost nie ma tu więc zastosowania art. 108 k.c. w związku z art. 109 k.c. (udzielenie pełnomocnictwa jest jednostronną czynnością prawną, która jednak dla swej skuteczności powinna być oświadczona pełnomocnikowi). Nie mniej jestem zdania, że z uwagi na bezpieczeństwo obrotu, udzielanie pełnomocnictwa członkowi zarządu powinno się odbywać z dużą ostrożnością, w wyjątkowych sytuacjach i nie pozostawiając wątpliwości, w jakim charakterze działa dana osoba. Konsekwencją powyższego jest również pogląd, iż pełnomocnictwo dla członka zarządu powinno być pełnomocnictwem szczególnym. Nie można w moim przekonaniu wyeliminować zupełnie możliwości udzielenia pełnomocnictwa członkowi zarządu, gdyż z żadnego przepisu takiego zakazu wprost nie można wyprowadzić. Dodatkowo, należy zauważyć, iż skoro zarząd działając za spółkę może udzielać pełnomocnictw osobom

⁶² B. Jochemczyk, P. Pinczor, *Z problematyki prawnej udzielenia pełnomocnictwa członkowi zarządu spółki kapitałowej*, Prawo Spółek 2004, nr 6, str. 22.

⁶³ A. Gburzyńska, *Członkostwo w zarządzie spółek kapitałowych*, PPH 1997, nr 2, str. 15; por. też: A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2004, str. 363.

trzecim, to tym bardziej może ich udzielać jednemu z „własnych” członków. Jeśli dwóch członków zarządu spółki, w której obowiązuje dwuosobowa reprezentacja łączna postanawia, że tylko jeden z nich wynegocjuje i podpisze określony kontrakt a legitymuje się ów członek zarządu pełnomocnictwem szczególnym udzielonym przez zarząd zgodnie z reprezentacją, to nie znajdują przeszkód prawnych, aby dokonał ważnie i skutecznie czynności prawnej w imieniu spółki. Nie ma też zagrożenia dla bezpieczeństwa obrotu, jeśli taki członek zarządu podpisując umowę legitymuje się pełnomocnictwem. Obie strony czynności mają wówczas wiedzę, że przy podpisywaniu tego konkretnego kontraktu członek zarządu działa jako pełnomocnik w imieniu spółki, a nie jako zarząd za spółkę. Również w sytuacji, gdy nie jest możliwe porozumienie z drugim członkiem zarządu (np. miał on wypadek i jest nieprzytomny), jeden członek zarządu może działając jako rzekomy pełnomocnik, podpisać istotną dla spółki umowę, która to czynność prawna może zostać następnie potwierdzona przez drugiego członka zarządu w trybie art. 103 k.c. Dopiero jeśli nie zostanie potwierdzona wówczas umowę uważa się za niezawartą. Podpisanie umowy w tej sytuacji przez jednego członka zarządu jako zarządu obarczone byłoby skutkiem w postaci nie dojścia czynności prawnej w ogóle do skutku.

Natomiast wyrażam pogląd, że nie można udzielić prokury członkowi zarządu. O ile bowiem instytucja pełnomocnictwa zwykłego w spółkach kapitałowych spełnia rolę pomocniczą, uzupełniającą reprezentację przez organ, o tyle prokura jest rodzajem pełnomocnictwa stałego. Prokurent ma poparcie jednogłośne całego zarządu a jego osoba jest wpisywana do rejestru Krajowego Rejestru Sądowego, składa w rejestrze wzór podpisu, legitymuje się odpisem z Krajowego Rejestru Sądowego, jego zakres reprezentacji wynika z ustawy i nie może być ograniczony wobec osób trzecich przez spółkę, prokura nie jest ograniczona czasowo. W obrocie gospodarczym może być mylące, jeśli ta sama osoba występuje niekiedy jako członek organu danej spółki a niekiedy jako jej prokurent, skoro prokurent ma tylko nieco węższy zakres reprezentacji niż członek zarządu, zwłaszcza w sytuacji gdy w spółce dopuszczona jest reprezentacja mieszana.

3. Skutki działania bez umocowania

Wadliwie udzielone pełnomocnictwo (np. niezgodnie z reprezentacją) będzie skutkowało brakiem pełnomocnictwa, a w konsekwencji działaniem bez umocowania. Zarówno działanie bez umocowania, jak i przekroczenie zakresu pełnomocnictwa powoduje skutki określone art. 103 k.c. Ważność umowy zależy wówczas od potwierdzenia przez spółkę, w imieniu której umowa została zawarta (*negotium claudicans*). Druga strona może wyznaczyć spółce termin odpowiedni do potwierdzenia umowy, a po bezskutecznym jego upływie staje się wolna. Umowa jest wówczas nieważna ze skutkiem wstecznym. Potwierdzenie może być dokonane w dowolny sposób, nawet w sposób konkludentny. Jeśli jednak do ważności czynności prawnej potrzebna była forma szczególna, potwierdzenie musi nastąpić w tej samej formie. Milczenie nie może być uznane za potwierdzenie⁶⁴. Potwierdzona czynność jest konwalidowana. Wówczas rzekomy pełnomocnik (*falsus procurator*) obowiązany jest do zwrotu tego co otrzymał w wykonaniu umowy oraz naprawienia szkody, która druga strona poniosła przez to, że zawarła umowę nie wiedząc o braku umocowania (ujemny interes umowy). Obowiązek fałszywego pełnomocnika zwrotu tego co otrzymał i naprawienia szkody jest niezależny od winy. Istnieje nawet wtedy, gdy nie wiedział on o nieważności bądź braku pełnomocnictwa czy przekroczeniu jego zakresu. Przesłanką powstania obowiązku naprawienia szkody jest samo zawarcie umowy bez umocowania lub z przekroczeniem jego zakresu o czym druga strona nie wiedziała. Takie rozwiązanie konfliktu interesów rzekomego pełnomocnika i jego kontrahenta jest wynikiem ich wyważenia. Z jednej strony rzekomy pełnomocnik odpowiada niezależnie od winy, chodzi bowiem o bezpieczeństwo obrotu, z drugiej strony jego odpowiedzialność jest ograniczona do ujemnego interesu umowy⁶⁵. Do zwrotu świadczenia otrzymanego w wyniku zawarcia nieważnej umowy nie mają

⁶⁴ S. Rudnicki w: S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2002, str. 357.

⁶⁵ S. Rudnicki w: S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2002, str. 358.

zastosowania przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, przepis art. 103 reguluje zasady zwrotu w sposób samodzielny i pełny⁶⁶.

Jednostronna czynność prawna dokonana przez rzekomego pełnomocnika jest nieważna *ex tunc* (art. 104 k.c.).

Odpowiedzialność rzekomego pełnomocnika wobec spółki kształtuje się na podstawie art. 752 i nast. k.c. o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia, w zależności od okoliczności nie jest wykluczona odpowiedzialność na zasadach odpowiedzialności za czyn niedozwolony (art. 415 i nast. k.c.)⁶⁷. Jeśli rzekomym pełnomocnikiem byłby pracownik spółki możliwa jest też odpowiedzialność pracownicza na zasadach określonych w kodeksie pracy, a jeśli byłby to członek zarządu - odpowiedzialność cywilna przewidziana w kodeksie spółek handlowych.

Jeśli pełnomocnik dokona czynności prawnej po wygaśnięciu umocowania w granicach pierwotnego pełnomocnictwa, czynność prawna jest ważna, chyba że druga strona o wygaśnięciu umocowania wiedziała lub z łatwością mogła się dowiedzieć (art. 105 k.c.). Wówczas czynność prawna jest nieważna. Uzasadnieniem powyższego przepisu jest wzgląd na bezpieczeństwo obrotu i założenie, iż pełnomocnictwo udzielane jest w oparciu o zaufanie do pełnomocnika.

⁶⁶ S. Rudnicki w: S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2002, str. 358.

⁶⁷ S. Rudnicki w: S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2002, str. 358.

V. Wpis do rejestru przedsiębiorców KRS (członków zarządu i prokury)

1. Charakter wpisu

Osoby członków zarządu oraz osoby prokurentów, a także sposób reprezentacji oraz rodzaj prokury (np. oddziałowa) podlegają obowiązkowi wpisu do działu drugiego rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego następująco:

- w rubryce pierwszej w polu pierwszym - organ uprawniony do reprezentowania spółki „zarząd”,
- w rubryce pierwszej w polu drugim - sposób reprezentacji co obejmuje sposób reprezentowania spółki przez zarząd i przez prokurentów,
- w podrubryce pierwszej - dane osób wchodzących w skład organu uprawnionego do reprezentowania spółki: imię, nazwisko, PESEL, funkcja w organie, informację o zawieszeniu w czynnościach, ew. datę zawieszenia,
- w rubryce trzeciej - dane prokurentów: imię, nazwisko, PESEL i rodzaj prokury (§ 52 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21.12.2000 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia rejestrów wchodzących w skład Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowej treści wpisów w tych rejestrach (Dz.U. Nr 117, poz. 1237 ze zm.),
- dodatkowo § 15² powołanego wyżej rozporządzenia stanowi, że w przypadku wpisania prokury łącznej, w polu rodzaj prokury należy ujawnić także sposób jej wykonywania⁶⁸.

Wpis powyższych danych jest obowiązkowy (art. 39 pkt 1 i 3 ustawy o KRS) i podlega publikacji w Monitorze Sądowym i Gospodarczym (art. 13 ustawy o KRS),

⁶⁸ Zobacz też stanowisko wypowiedziane przez P. Bielskiego w głosie do uchwały SN z dnia 27.04.2001 r., III CZP 6/01, opubl. W PPH 2001, nr 12, str. 43.

ale ma charakter wyłącznie deklaratoryjny⁶⁹. Powyższe oznacza, iż członkowie zarządu sprawują swoje funkcje od momentu oznaczonego w akcie powołania, a nie od momentu wpisu do rejestru Krajowego Rejestru Sądowego bądź publikacji wpisu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Kończą zaś sprawować swoje funkcje z datą wygaśnięcia mandatu. Zgodnie z wyrokiem SN z dnia 5.12.2002 r., I PKN 619/01, OSNP 2004, nr 11, poz. 191, odwołanie oraz wybór członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością następuje na mocy uchwały zgromadzenia wspólników, której skuteczność nie zależy od dokonania odpowiedniego wpisu w rejestrze handlowym. Powyższe dotyczy również prokurentów, którzy posiadają umocowanie do działania od momentu udzielenia prokury. Jednakże zgodnie z art. 14 ustawy o KRS podmiot obowiązany do złożenia wniosku o wpis do rejestru nie może powoływać się wobec osób trzecich działających w dobrej wierze na dane, które nie zostały wpisane do rejestru lub uległy wykreśleniu z rejestru (art. 14 ustawy o KRS). W praktyce oznacza to, iż członkowie zarządu obowiązani do złożenia wniosku o wpis do rejestru (art. 164 i 168 oraz art. 316 i 321 k.s.h.), a także prokurenci, czynności związane z reprezentacją spółki mogą wykonywać od momentu wpisu do rejestru. Jednakże ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym nie przewiduje sankcji za naruszenie przepisu art. 14. Wobec powyższego, niezastosowanie się do normy ww. przepisu, w moim przekonaniu, pozostaje bez wpływu na ważność i skuteczność dokonanej czynności prawnej, aczkolwiek ani podmiot naruszający przepis art. 14 ani druga strona tejże czynności, nie może powoływać się na domniemania wynikające z wpisu do rejestru przedsiębiorców, o których będzie mowa poniżej. Czynność taka jest więc obciążona większym ryzykiem związanym z możliwością wystąpienia wadliwej reprezentacji stron jej dokonujących.

Z wpisem do rejestru Krajowego Rejestru Sądowego związane są także domniemania prawne, co w praktyce sprowadza się do legitymowania się przez członków zarządu i prokurentów przy dokonywaniu czynności prawnych aktualnymi odpisami z rejestru przedsiębiorców.

⁶⁹ Tak: A. Szajkowski, A. Szumański w: S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*. Tom II, Warszawa 2003, str. 366; R. Pabis, *Spółka z o.o. Komentarz*, Warszawa 2004, str. 249; zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 15.06.1999 r., I ACa 818/98, OSA 2001, nr 1, poz. 2.

Rejestr Krajowego Rejestru Sądowego jest jawny. Każdy może przeglądać akta rejestrowe (art. 10 ustawy o KRS) i żądać doręczenia mu odpisu z rejestru (art. 8 ustawy o KRS), a także zapoznać się ze wzorami podpisów (art. 11 ustawy o KRS).

Od dnia ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym nikt nie może zasłaniać się nieznaną ogłoszonym wpisów. Jednakże w odniesieniu do czynności dokonanych przed upływem szesnastego dnia od dnia ogłoszenia podmiot wpisany do rejestru nie może powoływać się na wpis wobec osoby trzeciej, jeśli ta udowodni, że nie mogła wiedzieć o treści wpisu. W razie rozbieżności między wpisem do rejestru a ogłoszeniem w Monitorze Sądowym i Gospodarczym obowiązuje wpis w rejestrze. Jednak osoba trzecia może powoływać się na treść ogłoszenia, chyba że podmiot wpisany do rejestru udowodni, że osoba trzecia wiedziała o treści wpisu. Osoba trzecia może powoływać się na dokumenty i dane, w odniesieniu do których nie dopełniono jeszcze obowiązku ogłoszenia, jeśli niezamieszczenie ogłoszenia nie pozbawia jej skutków prawnych (art. 15 ustawy o KRS).

Domniemywa się, że dane wpisane do rejestru są prawdziwe. Jeśli dane wpisane do rejestru niezgodne ze zgłoszeniem podmiotu lub bez tego zgłoszenia, podmiot ten nie może zasłaniać się wobec osoby trzeciej działającej w dobrej wierze zarzutem, że dane te nie są prawdziwe, jeśli zaniedbał wystąpić niezwłocznie z wnioskiem o sprostowanie, uzupełnienie lub wykreślenie wpisu (art. 17 ustawy o KRS).

Warto dodać, iż zaniedbanie obowiązku zgłoszenia danych podlegających obowiązkowemu wpisowi do rejestru może prowadzić do wielokrotnego karania spółki grzywną przez sąd rejestrowy (art. 24 ustawy o KRS), a nawet do ustanowienia kuratora dla spółki (art. 26 i nast. ustawy o KRS).

2. Reprezentacja spółki w okresie pomiędzy powołaniem nowego składu zarządu a wpisem do rejestru KRS tegoż zarządu

Pojawia się pytanie, kto ma reprezentować spółkę w okresie pomiędzy powołaniem nowego zarządu a wpisem tegoż składu zarządu do rejestru, aby czynność prawna nie była obciążona ryzykiem związanym z niezastosowaniem się do normy art. 14 ustawy o KRS. Warto przy tym przypomnieć, że wpis do rejestru polega na

wprowadzeniu do systemu informatycznego danych zawartych w postanowieniu sądu rejestrowego niezwłocznie po jego wydaniu. Wpis jest dokonany z chwilą zamieszczenia danych w rejestrze (art. 20 ust. 1 ustawy o KRS) i następuje na podstawie postanowienia sądu rejestrowego. Postanowienia co do istoty sprawy są skuteczne i wykonalne z chwilą ich wydania, z wyjątkiem postanowień dotyczących wykreślenia podmiotu z rejestru (art. 694⁵ § 1 i 2 k.p.c.).

W świetle zapisów art. 14 - 15 ustawy o KRS, wobec osób trzecich nowy zarząd będzie mógł występować od momentu wpisu do rejestru. Do tego czasu, mogą za spółkę działać nieodwołani prokurenci lub członkowie zarządu, którzy zostali ponownie wybrani na kolejną kadencję i są już wobec tego wpisani do rejestru.

V. Podsumowanie

Problematyka z zakresu reprezentacji spółek kapitałowych jest bogata i odgrywa jedną z ważniejszych ról w praktyce obrotu gospodarczego. Prawidłowa reprezentacja przy dokonywaniu czynności prawnych, zwłaszcza zawieraniu umów, ma bowiem podstawowe znaczenie dla powodzenia wszelkiego rodzaju przedsięwzięć gospodarczych. W niniejszym opracowaniu podjęta została próba kompleksowego omówienia zagadnień mających związek z reprezentacją spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych. W szczególności poruszone zostały kwestie budzące w praktyce obrotu gospodarczego duże wątpliwości co do interpretacji oraz możliwości i sposobu zastosowania. Zaproponowane rozwiązania miały na celu najdogodniejsze z punktu widzenia praktyki podejście do pojawiających się problemów.